UTOPIA

Anul II. No. 3—4. Mai Iunie 1930

CUPRINSUL:

Tip. Cartea Românească Cluj — 269

Exemplarul Lei. 15.—

UTOPIA

ANUL II. No. 3-4 MAI-IUNIE 1930

România și problema Ucraineană

Inecați în luptele de partid și grijile vieții zilnice chestiunile de politică externă pasionează pe puțini dintre Români. Poate contribue în mare măsură și interesul mărginit pe care îl arată acestor chestiuni chiar și cercurile politice. O reclamațiune înaintea forurilor internaționale în contra noastră, sau arajanmentul unei sarcine economice lăsate de răsboi, ne poate încă deștepta un interes oarecare. Când e vorba însă să ne ocupăm de relațiunile noastre internaționale, ne mărginim doar la acțiunea Micei Antante fără ca să dăm o importanță deosebită problemelor externe, cari pot avea totuși o influență covârșitoare asupra viitorului nostru. Câtă vreme cercurile altor state se ocupă cu toate schimbările în configurațiunea politică, se țin în curent și analizează orice posibilitate de modificare a orizontului, noi ne-am obicinuit cu vechea frază diplomatică repetată la toate ocaziunile când se fac declarațiuni oficiale despre politica noastră externă: „Politica noastră externă este aceea a marilor noștri aliați", — frază tip, neschimbată de 12 ani încoace, deși situațiunea internațională s'a schimbat apreciabil.

Există o politică comună a marilor noștri aliați, sau mai bine zis a foștilor noștri aliați din timpul răsboiului mondial? Ar fi absurd ca să susținem așa ceva.

Statele Unite s'au izolat nu numai cu bariere politice limitând imigrațiunea din anumite state foste aliate, ca Italia și mai ales Japonia, ci și prin bariere economice, trecând la un protecționism industrial care atinge grav interesele economice europene.

Anglia a revenit la tradiționala ei politică de dinainte de răsboiu, izolându-se ori de câteori nu sunt în joc interesele ei speciale. Politica ei externă tinde să-și urmeze o direcțiune particulară fără ca să se angajeze față de celelalte state europene; păstrându-și cea mai largă libertate de mișcare.

Franța e mereu obsedată de pericolul revanșei germane, deasemenea și de progresele, dar mai ales de pretențiunile crescânde ale Italiei. Recenta conferință dela Londra pentru dezarmarea navală a fost o nouă ocaziune ca să iasă în relief antagonismul franco-italian. E greu să vorbim de o politică comună a

foştilor aliaţi, când Mussolini face aluzii războinice la adresa Franţei şi când fortificarea frontierei franceze înspre Italia e un lucru cunoscut.

Cu toate acestea, chestiunile de politică externă trebue să ne intereseze cu mult mai de aproape. Sunt pe cale a se întâmpla schimbări de natură a modifica întreagă poziţia noastră internaţională.

Ca un exemplu ne poate servi chestiunea ucraineană, una dintre chestiunile cele mai puţin desbătute la noi. Şi cu toate acestea putem să avem peste un timp relativ scurt o surpriză chiar din partea aceasta. In legătură cu cele spuse mai sus ne întrebăm dacă cercurile noastre politice contează cu problemele ce s'ar naşte în cazul când Ucraina eliberându-se de jugul bolşevic ar deveni un stat liber? Judecând după declaraţiunile oficiale, când politica noastră este arătată doar ca o anexă a politicei foştilor noştri aliaţi, ne vine să credem că nici în cazul acesta nu ne-am rezerva oarecare libertate de acţiune.

In 1913 România mică, deşi membră a alianţei puterilor centrale, a putut avea o politică independentă în chestiunile balcanice, lucru care i-a ridicat prestigiul la un nivel pe care nu-l atinsese niciodată până atunci.

Poate ar fi momentul ca în chestiunile în care ţara noastră are interese speciale să ne fixăm şi noi contururile unei politici externe naţionale.

E adevărat că avem un tratat de alianţă defensivă cu Polonia faţă de Rusia, care ne face să avem o atitudine oarecum comună şi faţă de Ucraina, nu credem însă că interesele noastre şi ale aliatei noastre Polonia, ar putea fi identice punându-se pe tapet chestiunea ucraineană.

Să analizăm situaţiunea unui viitor stat urcainean. Ucraina ar avea trei vecini: Rusia, Polonia şi România. Al patrulea vecin probabil, Crimeea ar fi un stat de o importanţă secundară care n'ar putea modifica situaţiunea politică.

Să aruncăm o privire asupra poziţiei ce ar putea avea Ucraina între vecini săi.

Rusia prin eliberarea Ucrainei îşi pierde partea cea mai importantă a producţiunei sale agricole şi a economiei de vite. Aproape întregul ţinut al fecundului cernoziom ar rămânea Ucrainei. In special producţiunea de grâu a Rusiei ar suferi o pierdere ireparabilă. Debuşeurile dela Marea Neagră ca Odesa, Cherson, Nicolaiew, Berdianski dimpreună cu căile navigabile ale Nistrului, Bugului şi Niprului ar fi pierdute pentru Rusia. Sunt nişte pierderi la cari Rusia va consimţi numai când nu va mai avea mijloace de reacţiune. Să adăugăm la aceasta faptul că sudul Ucrainei adăposteşte o masă de 6—7 milione de Ruşi, colonizaţi acolo după înghesuirea Tătarilor în Crimea, e adevărat că fără continuitate teritorială cu grupul etnic rus, însă un grup destul de important pentruca Rusia să-şi menţină

pretenţiuni asupra întregei Ucraine. O Ucraină liberă nu ar putea fi în nici un caz în bune relaţiuni cu Rusia şi pentru motivul regiunei Cubanului, locuită de Ucraineni care ar forma un veşnic litigiu între ambele ţări.

Al doilea vecin, Polonia, cuprinde între frontierele ei actuale după cele mai modeste evaluări cca 5 şi jum. milioane de Ucraineni formând o masă compactă atât în Galiţia orientală, cât şi în Wolhinia, continuarea masei de ucraineni din Ucraina propriu zisă. Pretenţiunile ucrainene asupra acestor teritorii sunt cunoscute. Sunt încă proaspete în memoria noastră luptele ce s'au dat între trupele poloneze şi ucrainene după prăbuşirea imperiilor centrale. E probabil că Ucraina va lega o alianţă defensivă cu Polonia în contra Rusiei, legături sincere între ei sunt însă greu de închipuit că se vor putea creia.

Al treilea vecin al Ucrainei ar fi România, singura ţară de altfel faţă de care Ucraina ar avea o frontieră naturală, fluviul Nistru.

Despre o chestiune naţională între România şi Ucraina n'ar putea fi vorba într'un mod serios. E adevărat că ţara noastră adăposteşte aproape 600.000 ucraineni, în schimb şi în Ucraina sunt cca o jumătate milion de Români împrăştiaţi între Nistru şi Nipru. Cei din imediata apropiere a Nistrului formează o masă destul de compactă pe care autorităţile bolşevice i-au înglobat în efemera Republică moldovenească. Deşi la origine republica aceasta avea mai mult un scop de propagandă, e menţinută şi pe mai departe de către bolşevici cari au trebuit să o recunoască ca o creaţiune politică viabilă.

După cum vedem există o populaţiune română în Ucraina şi una ucraineană în România care aproape că se compensează ca număr.

In secolul al XX-lea, care este cel al naţionalităţilor, relaţiunile dintre state sunt mult mai influenţate de modul cum sunt trataţi conaţionalii unui stat în celalalt stat. Chestiunea Bulgarilor din Macedonia înveninează încontinuu legăturile dintre Jugoslavia şi Bulgaria, cea a Polonezilor din Silezia superioară, relaţiunile polono-germane. Să ne amintim şi noi dacă am putut avea cândva vre-o simpatie pentru Unguri sau Ruşi, chiar şi în timpul când România era aliata Austro-Ungariei, sau mai târziu a Rusiei. Chestiunea fraţilor oprimaţi forma un zid, puternic în calea oricărei încercări de apropiere durabilă şi sinceră.

Cei o jumătate de milion de fraţi de peste Nistru nu trebue să ne lase indiferenţi. Dacă nu putem face pentru moment nimic în favoarea lor, am putea să le pregătim un viitor mai bun în mod indirect.

Realizarea aspiraţiunilor noastre naţionale ne-a adus pe lângă milioanele de fraţi eliberaţi şi câteva milione de străini. Pe cea mai mare parte a lor îi tratăm într'un mod mai mult decât

tolerant, lucru care a fost recunoscut de toate persoanele neutre cari s'au ocupat de chestiunea minoritară. Incepem chiar să culegem fructele acestei politici. Tratamentul excepţional de care se bucură minoritatea germană dela noi a influenţat mult cercurile din Germania cari afară de interesele economice, caută o sinceră apropiere politică de ţara noastră. Politica de largă libertate inaugurată de guvernul actual faţă de minoritatea maghiară a avut ca rezultat scăderea intensităţii urei ce ne-o arătau vecinii dela Vest.

Din contră, faţă de Ucrainenii dela noi, am dus o politică de a le acorda numai un minim de posibilitate de a-şi afirma existenţa şi tendinţele lor culturale. Sub motivul că marea parte a Ucrainenilor din Bucovina şi Basarabia sunt emigranţi de origină recentă şi mai ales că între ei se găsesc zeci de mii de Români rutenizaţi, ani de zile n'am permis existenţa unor şcoli ucrainene.

E o datorie naţională ca să redăm poporului nostru pe fii săi înstrăinaţi din nordul Bucovinei în urma politicei de duplicitate austriacă. Nu trebue însă să privăm pe Ucrainenii dela noi de drepturile culturale şi naţionale ce le acordăm celorlalte popoare conlocuitoare. Mai curând sau mai târziu vom ajunge să li le acordăm totuşi — şi începutul s'a făcut — însă dacă cedăm numai prin lupte şi intervenţiuni Ucrainenii n'o să ne fie recunoscători. E firea lucrurilor aşa. E mai bine să o facem sub forma unui gest mărinimos, care e mai propriu în a desvolta recunoştinţa şi e calea cea mai bună ca să le obţinem o sinceră colaborare.

Celor 500.000 de Români de peste Nistru să nu uităm că o Ucraină liberă le va acorda acelaşi tratament pe care-l aplicăm conaţionalilor lor dela noi. Ucrainenii de la noi nu trebue să formeze o barieră între noi şi Ucraina ci din contră o punte de trecere.

Din scurta analiză pe care am făcut-o, reese că în urma intereselor contrare pe cari le va avea cu Rusia şi cu Polonia, statul ucrainean va trebui să caute o apropiere sinceră faţă de România. Şi o va găsi. Un stat nou e o creaţiune căreia îi trebue o lungă perioadă de pace ca să se organizeze şi în cazul de faţă ca să repare imensele distrugeri materiale şi sociale ale bolşevismului. Dintre cei trei vecini, neavând nici un interes contrar cu Ucraina, noi suntem chemaţi ca să ne dăm colaborarea la punerea fundamentului noului stat.

Eliberarea Ucrainei ar fi un fapt de o importanţă istorică covârşitoare pentru ţara noastră. Intregul echilibru al forţelor statelor din orientul Europei ar fi influenţat.

Câtă vreme în trecutul încă apropiat ţara noastră forma o regiune încadrată între trei mari împărăţii: Rusia, Austria şi Turcia, neputându-şi permite aproape nici o libertate în politica ei externă, în urma răsboiului mondial am mai rămas cu o singură

mare putere în coastele țării noastre, cu Rusia. In cazul eliberării Ucrainei o să ne vedem scăpați și de vecinătatea aceasta puțin plăcută.

Debarasați de o frontieră cu state mai puternice decât al nostru, statul nostru e chemat să aibă un rol în politica externă pe care nu l-a avut niciodată până acuma în decursul istoriei. Vecinii noștri n'ar mai putea prezenta nici o amenințare serioasă petru țara noastră. Echilibrul de forțe s'ar pleca în favorul nostru. Câtă vreme azi masa de 150 milioane oameni a imperiului moscovit — fie chiar de culorit bolșevic — prezintă o presiune simțitoare asupra noastră, neputând să le opunem chiar aliați cu Polonia, decât o populațiune de 50 milioane, în cazul eliberării Ucrainei i-ar *reveni acesteia sarcina de a suporta toată greutatea colosului rus.* E probabil chiar că situațiunea aceasta ar impinge Ucraina la o alianță cu Polonia, fie chiar pentru o mai scurtă durată.

Să ne gândim numai ce extraordinară ușurare ar fi pentru noi când am vedea nu numai dispărând spectrul roșu dela Nistru, ci când vom putea considera frontiera aceasta ca o solidă acoperire a spatelui nostru. Asigurați la Nistru cu frontiera spre Ucraina, în bune legături de vecinătate cu Polonia, Cehoslovacia și Jugoslavia, am mai putea socoti ca vecini cu tendințe dușmănoase doar pe Unguri și pe Bulgari, cărora în caz extrem România le-ar putea rezista și singură. Populațiunii de 14 milioane a Ungariei și Bulgariei împreună, noi le vom putea opune cele 19 milioane ale României. Până când noi avem să ne apărăm numai de dușmănia acestor state, ceialalți vecini ai noștri ar fi într'o situațiune cu mult mai defavorabilă. Ucraina ar rămâne cu vecinătatea rusă, Polonia și Cehoslovacia cu cea germană, România ar putea juca rolul unui arbitru și a unei mari puteri în orientul Europei, căci rolul de mare putere nu e consacrat prin numărul populațiunei, ci mai mult prin rolul pe care-l poate avea un stat în configurațiunea politică. Și în cazul acesta am avea într'adevăr un rol. Ce-i mai mult, acesta ar fi momentul când statul nostru ar putea în sfârșit dispune de o adâncă pace și de o siguranță externă, atât de necesare propășirei țărei noastre.

Și totodată această situațiune poate fi creiată ca prin farmec printr'un fapt cu mult mai simplu decât multe alte cari s'au întâmplat în decursul răsboiului mondial: eliberarea unei țări dornice de viață, a unui popor de 30 milioane, de sub dominațiunea șubredă a bolșevismului, care scârțăie din toate încheieturile. E însă și datoria noastră ca să sprijinim cauza Ucrainei. După ce am pierdut ocaziunea atât de favorabilă ce ce ni s'a prezentat în 1920 cu ocaziunea răsboiului dintre Polonezi și Bolșevici, când o armată disciplinată de câteva sute de mii de Români ar fi putut nu numai să alunge bolșevismul dela Kiew, cum au făcut-o la Budapesta, ci să și obțină recuno-

ştinţa umanităţii, distrugând sursa nebuniei roşii, să susţinem cel puţin politiceşte cauza aceasta care departe de a prezenta un pericol pentru noi, ne-ar aduce avantagii incalculabile.

Geneva, 31 Maiu 1930. *Ionel Florin Banciu.*

Şcoala în serviciul păcii

I. H. Armeni.

Dela marele răsboiu în permanentă actualitate, problema păcii a preocupat în mod intensiv cercurile politice de pretutindeni. Şi nu numai cercurile politice, ci însuşi marele public din toate ţările era pasionat de tot ce se discuta în numeroasele conciliabule internaţionale în directă legătură cu menţinerea păcii. Desigur că această prelungită actualitate se explică prin necesitatea imperioasă a refacerii forţelor secătuite în timpul răsboiului şi prin amintirea încă vie a erorilor acestuia, nu este însă mai puţin adevărat că ideologia pacifistă a câştigat pretutindeni numeroase şi apreciate adeziuni, chiar dacă la adăpostul instituţiilor menite să o reprezinte a crescut fatal şi o întreagă faună de predicatori ipocriţi şi interesaţi ai păcii.

S'au reluat vechile utopii, s'au şlefuit şi adaptat oarecum structurii actuale a societăţii şi s'a încercat înjghebarea unei instituţii complexe cu prealabila întocmire a unor pacte şi convenţiuni, menite să rezolve problema fundamentală care pune astăzi în discuţie însăşi existenţa civilizaţiei omeneşti.

Se bănuesc proporţiile pe cari le va putea lua deslănţuirea unui viitor răsboiu şi prudenţa face ca paralel cu pregătirile ce se fac pentru eventualitatea lui, să se ia în acelaşi timp şi măsuri pentru temporizarea conflictelor şi aplanarea lor amicală, cel puţin până la un moment socotit oportun. Spiritul conciliant care caracterizează raporturile internaţionale actuale, nu este deci exclusiv un rezultat al unui pacifism convins şi sincer ci mai degrabă o necesitate de neînlăturat, reprezentanţii popoarelor arătându-se concilianţi numai pentrucă deocamdată nu pot să fie altfel.

Totuşi nu se pot contesta în intregime roadele pozitive ale acţiunii de pacificare intreprinsă sub egida Societăţii Naţiunilor. Simpla întrunire periodică a reprezentanţilor statelor, pentru a schimba vederi, a expune şi apăra interese îndreptăţite sau pentru a justifica şi concilia drepturi sau interese opuse şi ar constitui, prin ea însăşi un important pas spre o înţelegere între popoare. Cu atât mai mult înseamnă deci crearea unei instituţiuni permanente menită să vegheze la menţinerea păcii şi să contribue la formarea unui spirit pacific tot mai accentuat

care ar face posibilă cu trecerea timpului şi cu nivelarea treptată a asperităţilor şi realizarea unei păci de lungă durată.

Rămâne de văzut fireşte în ce măsură Societatea Naţiunilor, aşa cum este ea alcătuită şi cu mijloacele pe cari le preconizează, va putea să-şi realizeze ţinta finală.

Până acum ea a navigat cu destulă abilitate printre greutăţile ce-i stăteau în cale şi printr'o continuă şi solidară colaborare a naţiunilor şi-a menţinut şi chiar sporit autoritatea cu toate că, pentru impunerea soluţiunilor sale, nu avea la îndemână sancţiuni de ordin material imediat aplicabile.

Domeniul cooperării între naţiuni a fost simţitor extins. Conflicte şi neînţelegeri de ordin politic şi economic de proporţii mai mici au putut fi aplanate, iar convenţiile ce s'au încheiat pentru stabilirea unor norme comune de legislaţie muncitorească şi sanitară, ca şi strângerea relaţiunilor culturale şi economice între state, pot fi socotite drept un rezultat pozitiv al acţiunii de pacificare întreprinse.

Pentru ţările europene, evenimentele din ultimul timp au confirmat tot mai mult necesitatea unei cât mai strânse colaborări între ele, în deosebi pe teren economic. Lipsa de credit, iar mai în urmă lipsa de debuşeuri atât pentru produsele agricole, cât şi pentru cele industriale, acaparate toate de către America, marea profitoare a răsboiului trecut, ameninţă să desechilibreze întreaga viaţă economică a Europei, provocând o criză generală, şi punând-o definitiv pe aceasta sub tutela economică a celei dintâi.

Fărâmiţată în o mulţime de state, fiecare cu tendinţe proprii şi cele mai adesea ostile vecinilor, Europa nu va putea rezista multă vreme formidabilei organizaţii economice a Americei. Şi astfel din lipsă de organizare şi din lipsa unei politici economice binedefinite şi solidare a vechiului continent, cel nou îi va acapara încurând toate resursele şi îl va lua în stăpânire definitivă, transformându-l în simplă colonie.

Suportul principal al unei federaţii a statelor europene constă — în afară de pacificarea statelor componente — tocmai într'o viitoare solidarizare a acestora împotriva primejdiei comune care le ameninţă.

Pusă cu sau fără şanse de reuşită, problema acestei confederaţii europene îşi face drum şi cine ştie dacă în faţa greutăţilor ce se vor ivi mâine, ea nu va apare ca unica soluţie la care se va recurge pentru salvarea Europei.

*
* *

Dar dacă mişcarea pacifistă a isbutit să obţină rezultate de luat în seamă şi dacă problema federalizării statelor europene a ajuns să fie pusă oficial de către guvernul francez, în schimb nici spiritul răsboinic nu a dispărut, ci odată cu cicatrizarea

urmelor lăsate de răsboiu şi odată cu desăvârşirea înarmărilor, el apare tot mai evident şi mai dârz, câştigând teren îndeosebi la popoarele cari se socotesc nedreptăţite şi cari se cred în drept să revendice încă anume situaţii sau teritorii.

Oameni politici dotaţi cu un accentuat simţ al realităţii, socotind probabil că *lupta* nu se poate extirpa din mijlocul societăţii omeneşti, după cum nu se va putea elimina concurenţa, lucrează febril — în chiar timpul tratativelor şi discursurilor de pacificare — la pregătirea propriei lor ţări, scriind astfel prin fapte şi încă de pe acum prefaţa evenimentelor ce se vor desfăşura încurând.

N'avem decât să privim cu toate atenţiunea starea de spirit şi eforturile ce se fac în această privinţă în Italia, Germania, Ungaria etc. pentru a ne convinge cât de labil este echilibrul actual al forţelor politice atât de opuse ca tendinţe.

Opera de subminare a păcii a început, revanşa creşte în zări şi cine ştie dacă nu încă odată duhul răsvrătirii şi al răsboiului nu va călca iarăşi în picioare ramura de maslin a păcii.

Interesele economice ale statelor europene sunt prea diferite pentru a putea fi conciliate şi ele prin chiar natura lor, nu pot constitui un suport destul de puternic pentru o federalizare şi cu atât mai puţin pentru o pace durabilă. Cu toată importanţa covârşitoare şi mereu crescândă încă a *„economicului"*, coheziunea popoarelor va trebui cimentată cu un material mai puţin fragil. Pacea şi pacifismul trebue să fie mai întâi de natură sufletească. Un echilibru economic se poate stabili la un moment dat, el însă nu va putea dura decât dacă situaţia şi condiţiile lui rămân mereu aceleaşi, ceeace constitue o imposibilitate, viaţa fiind continuă mişcare şi transfert de bunuri şi cunoştinţe. Un echilibru sufletesc stabilit, înseamnă ceva mai mult decât un acord momentan, înseamnă subordonarea faptelor externe păcii şi armoniei interioare a sufletelor. Evenimente desfăşurate sub ochii nostrii chiar, au dovedit că statele ca şi grupările de state bazate pe forţă, nu pot fi durabile. Timpul va face dovada că nici cele bazate pe convenţii făcute din interes economic nu vor avea mai multă trăinicie. Singură credinţa religioasă reprezentată în trecut de autoritatea papală a isbutit să grupeze state şi să unească — cu toate fundamentalele lor deosebiri — eforturile acestora pentru ajungerea unui acelaş scop. Iar când credinţa a început să slăbească, — s'a destrămat şi minunea realizată şi ea nu se va mai putea repeta decât printr'un proces sufletesc analog. Este nevoe de un nou crez pentruca pacea să poată fi organizată pe temelii solide. Dezarmarea materială trebue să fie bazată pe dezarmarea morală. Aceasta este concluzia la care s'a ajuns şi în nenumăratele conferinţe şi consfătuiri menite a stabili o înţelegere pentru păstrarea păcii, evidenţiindu-se odată mai mult, superioritatea moralei lui Christ, asupra întregii architecturi de tratate şi con-

venţii internaţionale bazate pe texte de legi, pacte de neagresiune, şi sisteme de alianţe. Şi dacă nu se poate contesta acestorae o ficacitate temporară, nu este în schimb mai puţin adevărat că pacea durabilă trebue pregătită mai întâi în suflete.

Iată de ce, *pacea prin educaţie* — deşi ea pare realizabilă abia într-un viitor îndepărtat, — este totuşi ţinta spre care trebue să se îndrepte de pe acum, hotărât şi fără şovăire toate eforturile.

Societatea Naţiunilor şi-a dat seama de importanţa factorului *educaţie* în crearea unei mai strânse legături sufleteşti între popoare şi n'a uitat ca să-i rezerve locul cuvenit în programul său. Şcoala a fost întotdeauna considerată ea având un rol hotărâtor în educaţia tineretului şi în consecinţă, toate privirile sau îndreptat spre ea. Putând înrâuri direct şi eficace asupra generaţiilor viitoare, singură ea va fi în stare să modifice treptat, treptat structura intimă a societăţii de astăzi, făcând'o mai favorabilă spiritului păcii.

Modificarea aceasta în felul de gândire al noilor generaţii, nu trebue însă înţeleasă în sensul de a se cauta să se altereze specificul naţional al unui popor, să-se urmărească o despersonalizare, o reducere a lor la unitate, pentru a se creea un tip unic de „cetăţean al lumii întregi". Ideea de patrie nu poate fi exclusă căci ataşamentul la civilizaţia, teritoriul şi cultura naţională constitue un element moral mai de preţ pentru progresul păcii, decât un vagabondaj internaţional, sustras oricăror legături de afecţiune cu oamenii şi mediul înconjurător.

Naţiunile sunt doar corpuri vii cu existenţă reală şi atâta timp cât îşi păstrează individualitatea şi caracterele lor distincte ca rasă însuşiri, temperament, câştigate şi adâncite indestructibil printr'un proces de diferenţiare cu evoluţie de veacuri, nu se poate vorbi da o contopire integrală a lor într'un organism internaţional, şi nici de o renunţare la viaţa lor proprie. Dimpotrivă, ele vor trebui să-şi ia toate măsurile pentru conservarea şi potenţarea la maximum a resurselor şi virtuţilor lor ca şi pentru afirmarea puterii lor de viaţă şi a forţelor lor specific naţionale.

Emulaţia nu va putea fi şi nu va fi suprimată nici în viitor, ea însă va trebui făcută într'un spirit mai uman, pe cale de creaţie, nu de distrugere, mai puţin agresiv şi cu mai mult respect pentru adevăr.

Revenind la problema unei educaţii în senzul de mai sus, programul de lucru preconizat în această privinţă în câteva din conferinţele ţinute cu acest scop la Geneva, prevede adunarea unui bogat material instructiv şi explicativ asupra Soc. Naţ., asupra activităţii sale ca şi asupra scopurilor pe cari le urmăreşte ea. Acest material ar urma să fie sistematizat, şi apoi introdus în învăţământul tuturor ţărilor, el fiind predat la o rubrică întocmită special pentru noţiuni de sociologie şi studii

asupra raporturilor internaţionale. Dar, Societatea Naţiunilor ca organ al păcii între popoare, se vrea nu numai înţeleasă ci şi iubită[1]) deaceea profesorii, indiferent chiar de specialitatea pe care o predau, sunt îndemnaţi a evidenţia dela catedră utilitatea coperării intelectuale care dealtfel a existat întotdeauna, aportul nici unei naţiuni civilizate nefiind de dispreţuit. Încrucişările de idei au fost întotdeauna fecunde şi un spirit de înfrăţire a popoarelor, dacă nu poate fi iniţiat şi susţinut de activitatea lor economică, prin natura ei mai egoistă şi mai exclusivistă, poate foarte bine să pornească şi să se cimenteze prin această colaborare, prin această regăsire a tuturora pe calea comună a progresului.

Dacă în această ordine deidei, ne pare firesc să evităm a face apologia răsboiului, este totuşi bine că în ce priveşte spre ex. predarea *istoriei,* nu s'a adoptat soluţia scrierii şi a predării unei *istorii obiective* şi *internaţionale.* Nu se poate interzice unei naţiuni de a se plasa într'un punct de vedere favorabil formării viitorilor săi cetăţeni[1]), nu i-se poate interzice ceeace se chiamă a „localiza" istoria. Aceasta însă nu înseamnă că se poate scrie istoria, trecându-se în patrimoniul naţional toate virtuţile, sau ridicându-se în slavă evenimentele din trecutul nostru şi coborând în aceeaşi măsură pe acelea din trecutul altora. Dacă istoria poate foarte bine servi pentru întărirea spiritului de corp, de naţiune, glorificând figurile mari ale neamului, trebue oare ca ea să servească neapărat şi de unealtă de învrăjbire şi ură împotriva altor popoare? Şi apoi nu s'a dovedit îndeajuns că inexactităţile scrise în cărţile de şcoală şi strecurate în sufletele elevilor, s'au întors ele înşi-le împotriva celor ce le-au admis? Istoria nu se poate falşifica fără pedeapsă, căci în cele din urmă, minciuna şi exagerările vor sfârşi prin a nu mai fi crezute nici de şcolari, ele rămânând doar o dureroasă dovadă de ipocrizie perimată şi depăşită de spiritul nou al vremii. Este regretabil că se mai găsesc totuşi ţări, cari cu toată experienţa făcută în trecut, se încăpăţinează să meargă şi astăzi împot.iva acestui spirit.

Ca mijloc eficace pentru promova.ea spiritului păcii, se mai propune şi întrebuinţarea tuturor formelor frumosului. Arta, sub toate formele sale de manifestare, constitue un preţios îndemn spe o înăltare a sufletului şi spre o purificare a lui de pornirile de vrajbă şi răsboire. Tot ca o iniţiativă tinzând a influenţa şi educa tineretul şcolar în senz favorabil cooperării internaţionale, mai trebue considerată şi corespondenţa interşcolară. Începută mai înâi între şcolarii ţărilor amice, şi extinsă mai apoi asupra tuturor ţărilor, ea înlesneşte cunoaşterea reciprocă şi câştigând prietenii preţioase, influenţează favorabil şi apropie înţelegerea dorită de toţi.

---

[1]) *C. Bouglé*: La préparation de la paix par l'éducation — Revue de l'enseignement français, hors de France. No. 70.

Serviciul pe care şcoala îl poate face păcii, apare în aceste condiţii, nu numai ca unul din cele mai importante, dar mai ales, ca unul de o necesitate prea evidentă pentruca statele dornice de pace, să nu ţină cont de el şi să nu caute a influenţa educaţia viitoarelor generaţii în senzul unui pacifism convins şi a unei colaborări cordiale între naţiuni, cu menţinerea firească a tuturor instituţiunilor de bază ale statului, menite să-l deservească şi apere.

Rolul cooperaţiei în pregătirea Uniunei Europene

Gheorghe Dragoş

Incepând cu jumătatea a doua a veacului trecut cooperaţia a apărut în viaţa economică-socială a statelor, ca un protest a claselor de jos, apăsate în posibilităţile lor de trai. Ca orice acţiune pornită din necesităţile şi din sforţările colective spre bine, ea a avut răsunet, a prins rădăcini, s'a întărit şi desvoltat, iar azi reprezintă o forţă economică impunătoare în toate statele civilizate.

Nu este însă în intenţiunea mea de a face un istoric al desvoltării cooperativelor. Chestiunea care mă interesează este: în ce formă ar putea cooperativele contribui la solidarizarea statelor europene şi la înlăturarea piedecilor economice dintre ele?

Chestiunea se rezumă la crearea unei uniuni a cooperativelor din Europa, sau mai bine zis la înfiinţarea unei centrale a cooperativelor de producţie, consum şi valorizare, care printr'o acţiune unitară şi intensă să desvolte un puternic schimb de produse între cooperativele diferitelor ţări. Fiecare ţară îşi va schimba prin cooperative produsele sale, cu produsele ce i le pun la dispoziţie cooperativele altor ţări.

Aşa de ex.: cooerativele de producţie din ţările industriale îşi vor desface produsele fabricate prin cooperativele ţărilor industriale, iar acestea la rândul lor vor face aceeaşi operaţiune, însă invers.

In această formă massa mare a producătorilor dintr'o ţară va ajunge în legătură directă cu marea massă a consumatorilor din cealaltă ţară, înlăturându-se astfel intermediarii, cari scumpesc mărfurile şi cari de cele mai multeori servesc consumatorilor produse nu tocmai de calitate superioară.

Se înţelege că întru realizarea acestui scop e nevoie de o perfectă şi unitară organizare a cooperativelor, atât naţională, cât şi internaţională. Se impune în acelaş timp atât o integrare a

ramurilor de activitate cooperatistă, cât şi o concentrare a lor, pentru realizarea unei mai mari puteri de acţiune.

In scopul realizării unei integrări, cooperativele de valorizare şi consum îşi vor ataşa cât mai multe şi cât mai puternice cooperative de producţie, cari să transforme produsele destinate valorizării; aşa de ex. în ţările agricole produsele să nu fie exportate în formă naturală, ci transformate în uzine proprii, cu utilizarea muncii naţionale. Grâul să fie exportat sub formă de făină, sau paste făinoase, fructele în compoturi, laptele în unt şi brânzeturi etc.

Cooperativele din ţările industriale vor proceda la fel.

Toate produsele vor urma să fie apoi la dispoziţia consumatorilor.

Elementele de bază ale realizărilor amintite le avem de mult. Nu trebue decât să înfăţişem în câteva cuvinte şi cifre o sumară situaţie a lor.

In Germania încă înaintea răsboiului au luat o mare desvoltare uzinele industriale cooperative, producând încă în acel timp mărfuri în valoare de 150 milioane lei aur.

In Anglia deasemenea se fabricau în uzinele cooperativelor, aparţinătoare centralei din Manchester, mărfuri în voloare de 220 milioane lei aur, cari se exportau în 30 de centre de consum europene. In schimb cooperativele engleze cumpărau din ţările apricole, în special din Danemarca, produse alimentare (unt, untură, ouă, etc.) în valoare de 100 milioane lei aur. Deci începutul unui schimb internaţional direct între cooperative s'a făcut încă înainte de răsboi. Acum urmează să se generalizeze, să se desvolte şi să se reglementeze.

Danemarca, ţară săracă, fără bogăţii, prin puterea organizaţiei sale cooperatiste a ajuns principalul furnizor de carne, ouă, unt etc. al Londrei. Lăptăriile şi fabricile cooperatiste de unt exportau produse în valoare de 400 milioane lei aur, iar abatoarele lor cooperative exportau carne în valoare de 160 milioane lei aur.

Se va zice că realizarea prin cooperative a unei uniuni economice între statele europene nu e posibilă, deoarece cooperaţia nu reprezintă o forţă care să poată influenţa statele în vederea realizării acestui scop. Situaţia nu se prezintă tocmai aşa.

Cooperaţia, după cum am spus, este azi o forţă de care se ţine seamă în orice ţară. N'avem decât să arătăm că în Germania numai uniunea cooperativelor agricole Reiffeisen numără 36.000 de cooperative, cu milioane de membri. In Anglia numai cooperativele de consum numără vre-o 4 milioane de membri. In Danemarca aproape toată populaţia face parte din cooperative. In Italia deasemenea cooperativele reprezintă o putere formidabilă.

Am dat ca exemplu numai câteva ţări. Dacă ţinem însă seamă de atenţia ce s'a dat după răsboiu cooperaţiei în toate ţă-

rile şi de desvoltarea ce a luat-o aceasta, putem să ne formăm convingerea că azi cooperaţia reprezintă o forţă capabilă să strângă relaţiunile între state, să înlăture neînţelegerile dintre ele şi să creieze o gospodărie europeană.

Scopul, precum şi rezultatele cooperaţiei sunt tocmai desvoltarea spiritului de solidaritate, de unire, de muncă în comun a membrilor pentru realizarea unui trai mai bun. Dacă în interiorul statelor cooperativele au reuşit să dea naştere unei asemenea solidarităţi, e sigur că tot aşa vor reuşi să pună bazele unei solidarităţi şi a unei uniuni economice europenee.

Am curajul să afirm aceasta, fiindcă nu e vorba de unirea propagată în fraze legănate pe buze de diplomaţi, ci e vorba de unirea marei masse a producătorilor şi consumatorilor organizaţi, sub impulsul necesităţilor de viaţă şi de trai.

Machiavelli şi justificarea democratică a dictaturii

Ovidiu Vassu

Este un fenomen semnificativ că după un răsboiu de libertate, ca cel trăit de noi cu câţiva ani în urmă, apare un curent puternic care invadează în mare parte Europa (şi Asia Minoră) şi nu apare cu forţa limitată a unei doctrine politice ci aproape cea mai importantă a acestui fenomen este, că apare la cele două extremităţi ale concepţiilor de guvernare de state: apare dictatura proletară la Ruşi, iar pe de altă parte orânduelile liberale-burgheze se complac şi pregătesc terenu' apariţiei unui dictator, a cărui mână să concentreze toate forţele diriguindu-le pe calea ordinei. Exemplu viu, care a întărit speranţa celor din urmă l-a dat Mussolini. Imaginea tipului celui mai perfect de dictator al anticului Sylla, este astăzi ceva care aşteaptă din nou o încarnare şi aproape în toate ţările procesul contra erorilor democraţiei şi parlamentarismului a început şi sunt grave acuzele cari se aduc acestui sistem, care a deschis largi porţi favoritismului.

Din toată această atmosferă ceeace se desprinde limpede fără îndoială este, că întreg spiritul modern — după părerea unora — ar fi vădit refractar democraţiei şi contradicţia cea mai evidentă ne-o dau chiar guvernele de azi, în care suveranitatea poporului care ar trebui să fie energia autorităţii lui, rămâne o idee vagă. Ele fac de cele mai multe ori ceeace nu vor aceia cari le-au încredinţat guvernarea. Iar pe de altă parte însuşi poporul îşi arată toată neîncrederea lui în mandatarii săi. Astfel armonia care ar trebui să existe, între popor şi guvern, dispare canalizându-se în aceste stări acel *val de dictatură* —

cum îl numeşte Ferrero[1]) — val care a inundat şi se revarsă mereu asupra statelor.

* * *

De ceeace însă trebue să ţinem seama, este ca un guvern ca să-şi afirme autoritatea, trebue mai întâi de toate să fie legitim: adică cei cari sunt sub guvernarea lui să-i recunoască dreptul de a-i conduce. Forţa într'adevăr este elementul necesar al unui guvern, dar ea trebue să fie legitimată, pentrucă astfel se confundă cu tirania. In cursul istoriei, dictorii cei mai destoinici, înţelegând necesitatea acestui principiu al *legitimităţii,* au adus lucrurile în aşa fel ca însăşi poporul, printr'o lege să-le recunoască dreptul la putere.

Astăzi însă, când legitimitatea prin dreptul divin a monarchiilor este absentă, întrebarea pe care ne-o punem este, prin ce se legitimează în împrejurările de acum un guvern. Răspunsul, care se poate încă da, deşi nu mai are putere de a sta vertical fără alte sprijine, este pe ceeace s'a infiltrat, de un veac încoace, anume voinţa poporului. Oricât de vagă şi oricât de puţină realitate ar manifesta, ea totuşi ca un mit încă mai poate exprima legalitatea unui guvern. Guvernul ne apare deci ca interpretul voinţei poporului, iar organul care mişcă acest mecanism este sufragiul universal. Răsturnarea care apare şi aici este că această voinţă sufere o metamorfoză, care se falşifică în parte de către parlament. Este motivul cu care s'a legitimat Mussolini când spunea, că reprezintă voinţa poporului şi începu lupta de reîntegrare a voinţii poporului. Poporul ar trebui să guverneze statul cu voinţa lui suverană şi universală, voinţa tuturora: a maselor ignorante ca şi a elitei intelectuale. Dar în toate aceste conştiinţe se ciocnesc idei, doctrine contrarii. Şi spiritul, care ar trebui să arate precis ce trebue, este confuz. Deci statul modern, care ar trebui să sintetizeze şi să se sprijine pe o mare voinţă colectivă, nu poate să îndeplinească această funcţiune, pentrucă elementele de bază sunt contradictorii şi a se sprijini statul pe acestea până azi este o imposibilitate sau este a se sprijini pe nimic. Alte prijine nu mai sunt. Şi iată de ce omenirea visează dictatorul[1]), fie îmbrăcat în roşu fie în alb, numai să vie cu putere miraculoasă de a remedia, de a găsi calea pe care ceilalţi nu o găsesc. Din acest spirit se porneşte lupta împotriva parlamentarismului şi a pseudo-democraţiei. Şi aceasta face ca guvernările să fie slabe, fără autoritate necesară, şi vedem apărând dictatori falşi sau adevăraţi.

* * *

Trecând dela această perspectivă actuală, ne îndreptăm acum spre fizionomia unei epoci, care a plămădit cea dintâi idee teoretică a dictaturii, epoca secretarului florentin Niccolo Machia-

[1]) Cuvântări către surzi.

[2]) Ferrero : ibid.

velli. O epocă în care Italia, o ţară cu o cultură superioară, ţară care născuse renaşterea, suferea totuşi păcate vechi. Autorul operei „Principele" era pătruns în fond de o morală puritană şi în acelaşi timp, un minunat patriot, este omul care cântărea în aceiaşi mână virtutea şi imoralitatea, alegând însă de câte ori putea, pe cea dintâi. Şi a închegat întreaga lui gândire spre ceva care îl chinuia mult: patria fărămiţată şi robită şi pe care nădăjduia într'o zi să o vadă eliberată.

In cursul timpurilor doctrina lui a fost falşificată de către unii iezuiţi, cari vedeau în unitatea Italiei dezastrul lor şi a căpătat cunoscutul nume de „machiavelism", cu sensul de tiranie, perfidie, crimă şi intrigă, inducând istoria în eroare şi stârnind împotriva autorului înjurioase nedreptăţi. Vremea însă i-a tălmăcit valoarea adevărată şi cel din urmă care i-a urmat doctrina este azi Mussolini. Machiavelli este unul din cei mai buni interpreţi ai istoriei, care introduce experienţa în istorie, un om care trage concluzii nu din cauze ci din fapte. De aceea se poate numi ca „fondatorul filosofiei istoriei". Făureşte ideea de stat prin mijlocul *armatelor naţionale*, idee care premerge formarea statelor naţionale de azi. Defineşte ideea de autoritate, arătând toate drumurile care duc spre ea. N'a ţinut nici odată seama de binele privat, pe care îl socotesc că întotdeauna trebue sacrificat binelui comun, care era statul, a cărui desăvârşire prin unitatea Italiei, îl urmărea Machiavelli. Explicaţia operei lui se găseşte în însăşi trăsăturile generale de fizionomiei epocei lui.

Spiritul democratic, care caracterizase Italia de odinioară, este înlocuit prin asuprirea guvernelor personale, patronate de statul universal papal, guverne cari guvernau în cel mai mare desfrâu, făcând din Italia un teatru de crime. In luptele dintre ei chemau rând pe rând pe streini, cari incălcau ţara dela un capăt la altul. Morala vremii purta pecetea epitafului, pe care unul din poeţii renaşterii îl adresează Lucreţiei Borgia în forma următoare: „in hoc tumulo dormit Lucretia nomine, sed re Thais; Alexandri filia, nupta, nurus"[1]).

Pătruns de studiul istoriei antice şi cu însuşirile lui de istoric, ca şi acelea de filosof, în mijlocul unor evenimente vijelioase, M. are posibilitatea de a judeca atâtea revoluţii dezastruoase, făcându-se în acelaşi timp judecătorul unei epoci, în care cea din urmă raţiune de stat era crima. Toate aceste împrejurări au fost pentru M. mijloace pentru a studia politica şi a pătrunde cauzele nenorocirilor ţării sale, precum şi de a întrevede un mijloc de a o salva. In toate scrisorile sale o singură gândire îl preocupă, aceea de a vedea toate cetăţile Italiei unite sub puterea unui singur domnitor. Era vechea idee de unitate a Italiei, apărută la Dante. Numai în acest scop M. a scris cartea

[1]) „In acest mormânt doarme după nume Lucreţia, însă după fapte Hais; fiica, soţia şi nora lui Alexandru".

lui „il Principe". El deci a înjghebat idealul principelui său în aşa fel ca el să poată lupta cu izbândă împotriva tuturor acelora cari stau în drumul planului său. In acelaşi timp el caută să dea sfaturi şi să ferească pe noul domnitor contra pericolelor încrederii şi lealităţii, atunci, când el se află în mijlocul unor oameni necredincioşi, necinstiţi. — „Fără îndoială — spune el principelui — este foarte lăudabil pentru un domnitor a-şi ţine făgăduelile date — şi mai adaugă, că — trebue să fii bun, când toţi oamenii ar fi buni, dar cum ei toţi sunt răutăcioşi şi în tot momentul gata a nu-şi ţine cuvântul, tu nu trebue să te sileşti a-ţi ţine cuvântul".

Ceeace înseamnează, că M. dă sfaturi rele nu din dorinţa de a înşela, ci din necesitate. Iar mai departe spune, că nu trebue să te abaţi dela bine când poţi să te împotriveşti. Iar ceea ce împiedecă totdeauna binele este răutatea omenească. După M. statul trebue să jertfească totul pentru conservarea sa. Virtutea însăşi trebue sacrificată, când statul se află în pericol.

Societatea trebueşte scăpată cu orice preţ. Şi pentru acest scop M. legitimează uneori şi crima. In cele douăzecişişase capitole ale lucrării, dă percepte pentru întărirea principiului de stăpânire şi din care să se desprindă ideea, că o ţară nu poate să fie cu adevărat unită şi să propăşească, decât atunci când se supune unui singur fel de cârmuire. Realitatea aceasta a scos-o M. din studiul poporului italian şi spiritul acesta îl datoreşte celor două curente din vremea lui: 1. Renaşterea şi 2) revolta împotriva universalismului papal. Şi sub înrâurirea acestor două curente a conceput schimbarea statului pe care îl consideră ca pe ceva natural.

In momentul în care ajungi la putere primul lucru pe care trebue să-l faci, trebue să distrugi pe aceia cari nu gândesc ca tine. (Să ne gândim la Italia şi Rusia de azi). Conducătorul nu trebue să aibă în vedere pe om aşa cum este, laş, invidios, rău. Insemnătatea teoriei lui stă în metoda pe care o introduce pornind dela realitate, că omul este un animal care se conduce numai după interese.

Dar defectul stă tocmai în această cauză, că M. porneşte dela un caz particular nu s'a gândit la o generalizare ci numai la înfăptuirea unităţii Italiei în împrejurările cunoscute.

Deasemenea individul în care se ascund toate posibilităţile de progres este eliminat. El este definit ca fiind condus numai de interese, de egoism brutal. Individul este absorbit complet de cetăţean, ceeace pentru progres însemnează o stagnare şi această sacrificare a individului poate fi de multeori primejdioasă. Ceeace însă trebue să i se remarce este plecarea lui dela realitate, lucru, care poate să angajeze atâtea idei şi creiarea armatelor naţionale, care a desvoltat statele de azi. Iar acum câţiva ani, când Italia, găsindu-se într'o situaţie de fărimiţire politică, a mai creiat un prinţ, care îi păstrează siguranţa.

Şi oricât de paradoxal ar părea titlul dat acestei încercări, amintesc o singură explicaţie, pe care o dă însuşi M. atunci când vorbeşte despre cetăţile, cari a putea să apere statul şi pe suveran mai bine, el îl trimite spre popor şi îi spune că „iubirea poporului este singura cetate invincibilă pe care se poate sprijini oricând". Odată deci statul creiat, chiar prin mijloacele preconizate de M. trebue cucerită *iubirea poporului* şi prin aceasta lasă să se întrevadă evoluţia unei doctrine contrarii, *democraţia.* De altfel ideea aceasta o afirmă el mai mult în lucrarea sa *„Discursuri asupra lui Tit Liviu"*, unde spune că un popor sănătos şi bine organizat (cum este poporul roman din vremea republicei) poate să se ridice singur şi să prospereze în urma dragostei sale faţă de binele public. In acest caz mişcarea liberă a cetăţenilor conduşi de cele mai bune sentimente asupra libertăţii şi virtuţilor cetăţeneşti asigură mai bine propăşirea societăţii. Autoritatea prinţului şi strangularea libertăţilor profesată în „Prinţul" sunt rezervate pentru cazul unor vremuri tulburi, de confuzii civile şi de decadenţă a virtuţilor cetăţeneşti, când apariţia unui stăpân cu mână de fier şi fapte de foc este binevenită şi inevitabilă. Aceasta pentru o epocă de tranziţie şi odată ordinea restabilită, cetăţenii reintră în posesia tuturor libertăţilor şi facultăţilor lor pentru colaborare la binele public.[1])

SBUCIUM.

Strâng strop cu strop în suflet, durerile profunde,
Sortit să-mi macin fiinţa pe vetre proletare;
In labirint de trudă cu forme rutinare,
Simţesc cum răsvrătirea în sufletu-mi pătrunde.

De-atâta luptă aspră, pustie şi enormă,
De răstigniri, de-osândă, — vast câmp de bătălie —
Strâng strop cu strop în suflet amara tragedie
Ca s'o retorn odată în mai umană formă...

De aci, din adâncimea atâtor temple 'n ruine,
Când oarba desnădejde va coborî 'n mulţime,
Spre-a cuceri — cu jertfe — limanuri spre mai bine,
Atunci vor prinde aripi cuvântătoare rime...
Şi-atunci, răstălmăcirea va fi doar pentru mine!

G. ŞT. CAZACU

[1]) Vezi în continuare articolul *despre democraţie* în corpul revistei la rubrica *Scrisori din Noua Zelandă.*

Două concepții.

O. *Silvan.*

Omul își este sieși un mare necunoscut. Lumea lăuntrică, acest *univers du dedans,* îi este omului o enigmă, o taină mai mare decât tot necunoscutul cosmic ce îl înconjoară: nu fiindcă nu s'ar zări pe sine, din cauză că toate organele de cunoaștere îi sunt îndreptate spre lumea exterioară, ci fiindcă nu zărește nimic fără să vadă și proecțiunile eului său în lumea exterioară; noi surprindem lumea din afară în eul nostru și pe noi ne surprindem în lumea din afară. Este pentru viața sufletului revoluția *coperniciană* a lui Kant. Noi privim cu ochii eului, gândim în formele lui, măsurăm cu măsura lui, — cu un cuvânt formăm lumea după *imaginea noastră:* „Jede Weltanschauung ist zugleich Selbstanschauung".

Deci nici o concepție omenească nu cuprinde lumea pură, absoluta realitate, absolutul în sine, *adevărul imuabil.* In istorie nu am avut de a face cu concepții adevărate sau eronate: ele nu sunt nici adevăruri, nici erori, ci sunt atitudini față de lumea exterioară și exprimă *necesități vitale, subiective.* Ele nu sunt decât puncte de vederi, perspective ale eului față de lume și prin urmare n'au nimic de a face cu *obiectivitatea pură.* Noi simțim lumea, o cunoaștem *afectiv,* deci mai profund și nu o cunoaștem *intelectual.* Procesele raționale și de cunoaștere au rațiunea vitală, pe care o au discursurile parlamentare: ele nu exprimă știința, adevărurile *externe,* ci servesc și susțin tendințele partidului politic, asigură menținerea lui în viață. Deci sunt pur și simplu *mijloace,* instrumente, cari servesc scopuri și se desfășoară numai în funcție de aceste scopuri. Esențialul este viața partidului și susținerea legilor și reformelor cari în ultima analiză sunt elaborate înainte. Tot așa se petrece și cu procesele *logice.* Ele nu se desfășoară decât în slujba viabilității eului: fără aceasta, finalitate nu există: *on ne peut rien voir dans le monde sans être d'abord engagé.* Toate discuțiunile fără tendință, fără finalitate sunt absurdități, tot așa și absoluturile și cunoașterea lor: ele nu există decât în funcție de o finalitate a vieții. Orice susținere și argumentație e deci subiectivă. Dacă această subiectivitate s'ar elimina, am avea de a face cu *discursuri fără scop.*

Pentru explicarea faptelor sufletești, Freud o introdus un element nou: inconștientul. Și acest element nou contribue în mare măsură și el la explicarea unei concepții de viață.

Masa întinsă a experiențelor trecute din viața individului, nu pot fi permanent în conștiință. Dacă individul în cursul vieții reacționează diferit și are o experiență care îi lasă urme, totuși se procedează la o selecție strictă a acestor urme. Dacă ele s'ar simți mereu, ar constitui un balast oneros pentru con-

știință. Vine *uitarea*, care trece în inconștient toată această experiență. Menține unele și pe altele chiar le elimină. Censura exercită această funcție de eliminare a disordinilor. Experiența înlăturată prin censură devine inconștientă: poate deveni activă însă în stare de somn! Când încetează censura urmează *libido*. Freud a prins un aspect al realității psihologice: explicarea vieții prin un instinct primar al individului, *libidoul* = *eul sexual*, care este egoismul sau egotismul lui.

Elevii lui Freud au adăugat sau înlocuit chiar acest instinct primar descoperit de maestru, cu un alt element, care face posibilă chiar explicația fenomenelor sociale, fenomene inerente colectivităților: este instinctul de conservare a eului, adică atitudinea pe care o ia eul în fața realității, atitudine dictată și de *temperament*. Filosofia, și orice concepție de viață constituită mai mult sau mai puțin în sistem, este expresia organică a temperamentelor noastre. Cu alte cuvinte ea nu depinde nici odată de capitalul de cunoștințe, pe cari și le câștigă omul în viață: ea există înaintea experienții și sinteza filosofică a experienței noastre se face tot în funcție de temperament.

El este apa în oglinda căruia se reflectează lumea, întreg universul.

Eul depresiv este dominat de dispoziția de frică, de groază și e gata oricând de apărare. Ajunge la o supunere definitivă în viață, la o resemnare hotărîtoare, care ar putea da naștere eventual chiar unui caracter frumos. Eul depresiv este lipsit aproape cu desăvârșire de sentimentul de sine. El simte că lumea exterioară e superioară puterilor sale: toată atitudinea lui este îndreptată în viață spre apărare, o tendință de asigurare, de scăpare în fața puterilor din lumea exterioară. Intreaga lui viața afectivă este dominată de dispoziția de frică, reacțiunile lui sunt circumspecte și dominate de resemnare. Totuși fiindcă aceste stări sufletești sunt insuportabile, el caută adesea să și-le atenueze, să-și înalțe eul câștigând avere, putere, onoare, etc., pentru a-și ridica puterile lăuntrice prin *satisfacții exterioare*. Deci aparența de putere poate să nu corespundă de loc firii lui în fond deprimate și să îmbrace alura unui om energic și cumulard în loc să se supună definitiv în fața sorții până la negarea de sine, până la cea mai cumplită resemnare.

Origina *religiei* trebue căutată tot aci, în această atitudine de frică, în această deprimare a oamenilor în fața puterilor superioare ale naturii. Demonii religiilor primitive sunt produsele fricei de moarte. Toate culturile tind spre o împăcare a acestor puteri. Religia pentru eul acesta deprimat e un mijloc defensiv: puterile superioare vor salva, vor mântui și vor răsplăti pe individul deprimat. In concepția acestuia puterile superioare sunt drepte: luptă contra celor răi ca să salveze pe cei buni. Astfel religia devine un mijloc de atenuare a fricii eului deprimat, un mijloc de înălțare și de mântuire transpusă în o

viaţa suprapământească. In multe religii, viaţa aceasta este o *vale a plângerii,* fapt care denotă caracterul depresiv al religiilor respective. Religiozitatea tipic depresivă este cea asiatică, cu idealul nirvanei: curmarea suferinţei (Budismul).

Eul în *artă* este uneori tot expresia temerii de viaţă. Arta este un mijloc prin care individul (atât cel creator cât şi contimporanii cari o impun şi o gustă) se smulge din suferinţă şi prin care caută a-şi creia o lume aşa cum o doreşte. Din toate literaturile, pesimismul are câmpul cel mai întins (Joung, Chateaubriand, Musset, Lenau, Hölderlin, etc.). Artiştii îşi creiază o lume ideală (romanticii evocă trecutul) se refugiază acolo, fiindcă nu pot să suporte viaţa reală. Este refugiul unui eu deprimat, care, negăsind suficiente puteri interioare se simte prada unor forţe exterioare (uneori supranaturale chiar), cari îl dirijează pasiv. Creiază o lume pe care o doreşte. Deci arta ca şi religia este un mijloc de atenuare şi exprimare a suferinţelor eului. Acolo unde esenţa religiei este negaţia lumii, acolo s'a desvoltat şi o artă cu caracter depresiv (ex. arta medievală).

In *domeniul filosofic* atitudinea eului este tot atât de pronunţată. Stoicismul, care îşi are origina psihologică în natura lui Zenon, este tot un mijloc de a evita suferinţele (Marc Aurel). Naturile depresive au ca notă caracteristică deprecierea bunurilor pământeşti, trecătoare. Această notă depresivă se resfrânge şi în metafizică: sufletul indian găseşte că viaţa este o continuă suferinţă. Viaţa este iluzie şi păcat; omul nu găseşte mântuire în sine, ci în negarea sa.

In *resumat,* în concepţia naturilor depresive este mai întâi o transformare a raporturilor cantitative între eu şi non-eu. Omul deprimat se vede mic şi neînsemnat, şi tot ceea ce este în afară lui, vede în proporţii mari. Soarta şi puterile divine au o putere extraordinară, supranaturală. Omul se simte mişcat de o voinţă şi o putere exterioară, supranaturală: soarta, fatalismul.

Deci aspectul lumii în concepţia sa este determinat de aspectele şi puterile eului: *omul este măsura lucrurilor.* Existenţa este o continuă suferinţă. De aici grandoarea figurilor divine, cari exprimă un contrast cu viaţa pământească.

Eul potenţat dimpotrivă este activ şi se simte superior lumii exterioare; dispoziţiile lui îl înalţă, se simte stăpân şi nu se interiorizează. Dominaţia este cea mai caracteritstică trăsătură a lui. Fiind în o perfectă armonie, echilibru sufletesc, chiar când suferă se restabileşte repede. Naturile puternice se înconjoară de putere şi bogăţie. Tendinţa aceasta de afirmare este atât de neînfrântă, că chiar suferinţa o potenţează; ea constitue o încercare a eului. Uneori chiar caută asemenea prilejuri (războiu, suferinţă, întreprinderi cu risc): de aci se ajunge la sublim, la eroism. Eul potenţat se manifestă la o lumină care se revarsă dinăuntrul lui asupra lumii. Dispoziţiile lui

afective sunt seninătatea, care este mai presus de prejudecățile sociale, un fel de liniște olimpică, demnitate majestuoasă care face să dispară distanța între eu și non-eu. Chiar de puterile supranaturale el nu se apropie cu umilință ci cu demnitate. El privește grandoarea lui Dzeu cu seninătatea cu care privește frumsețea universului. In perioada de înflorire a culturii grecești avem de a face cu divinități-oameni, eroii viguroși sunt divinizați. Papalitatea și clerul în sânul creștinismului sunt reprezentanți ai unei religii, care se manifestă numai la eul potențat: supunerea și umilin țafață de Dzeu sunt expresii întâlnite la creștinismul primitiv. Religia acum pierde aspectul depresiv, ascetic și se laicizează. Religia eului puternic este religie pământească. El nu neagă lumea. Dimpotrivă caută să o eternizeze și să învingă vremelnicia. Piramidele sunt expresii ale acestei tendințe. In *literatură* la fel. Literatura elenă din perioada de înflorire este literatura unor naturi poetice puternice. Tot așa a renașterii: în ea se cuprind figuri omenești cari nu sufăr, nu se resemnează. Omul este făptuitorul faptelor sale, el singur se dirijează și înfruntă, învinge. In drama elenă întâlnim eul viguros, omul energic care înfruntă moartea cu ochii. Literatura clasică (Corneille. Racine, Schiller) este deasemenea o literatură de eroi și fapte eroice. *Arhitectura* și *sculptura monumentală* exprimă atotputernicia eului, seninătatea vieții. In *filosofie* eul acesta a produs epicureismul, o filosofie prin excelență optimistă: filosofia ce convine naturilor puternice, viguroase. Filosofia renașterii este iarăși optimistă: ea descopere armonia universală, fiindcă pleacă din eul armonic. Lumea aceasta este bună, perfectă și fericită.

Deci în concepția eului puternic în loc de o diminuare a proporțiilor eului, avem o creștere pronunțată. Diferența de mărime între om și Dzeu dispare. Nu soarta guvernează pașii lui, ci eul își face soarta. Armonia eului face să descopere armonie în toată lumea, deci se răsfrânge în afară. Cu un cuvânt, lumea omului viguros, este o lume de lumină și libertate, iar a deprimatului este întuneric și fatalitate oarbă.

Din toate acestea reiese, că dacă un om adoptă o doctrină, o religie. o școală, o face din motive subiective. Concepția cuiva nu e în funcție de viața externă, ci de lumea interioară: e doar o chestie de adaptare la mediu. Omul își zugrăvește lumea din culorile pe cari le găsește pe paleta interiorității lui.

Celor pe care-i estimezi adu-le omagiul de a nu le ceda nimic din opiniile tale. Celorlalți nu le face onoarea intransigenții tale.

(G. Ibrăileanu: Privind viața).

CUVINTE PENTRU O „FATA DE STRADA“.

Copilă,
Povestea vieţii tale 'ncepe aşa:
Când ai venit pe Lume cu sufletul curat,
Ce ţi-a 'nflorit pe gură o zambilă,
Oamenii haini ţi-l-au furat,
Când te-au semnat cu a ruşinii pată;
— In Cartea lor Civilă „Născută fără tată“
Şi — aşa făţarnici, fără milă,
Te-au aruncat în stradă,
In noroi,
Plăpândă şi nevinovată pradă .....

De-atunci,
Cutreierând pe străzi, prin birturi şi spelunci,
Cu ochi absenţi de bucurii şi vis,
Cu buzele crispate de durere,
Iubirea ţi-o precupeţeşti deschis:
„Ciorapi, o cină, doi trei ţapi cu bere„

Nu ţi-au fost date ţie plimbări prin văi şi lunci .....

Naiadă,
Cu trupul fraged întinat în Balta Vieţii,
Tu ţi-ai vândut podoaba tinereţii
Făr' a Nunţii prăznuire şi paradă...

Palidă floare,
Ce-ai răsărit pe-al străzilor gunoi,
Vitregită de-al iubirii Soare,
Tu te strecori în lumea Banului murdar,
Ca o fardată păpuşă de bazar,
In promiscuitatea de vampiri şi de strigoi.

Copilă,
Povestea vieţii tale se va 'ncheia,
Ca mâne,
Aşa:
Când focul Tinereţii se va preface scrum
Şi bietul tău trup cu inima fărâme,
Il vor culege pentru morgă din spital sau de pe drum, —
In Cartea lor Civilă,
Vei fi din nou şi pentru cea din urmă oară
Etichetată:
„A decedat cutare zi şi oră,
N. N. prostituată“.

Copil pătat ce parte n'ai avut de drag şi milă,
Prin sufletul şi trupul tău batjocorit,
Sărmană fată,
De-ai şti măcar c' ai izbăvit,
O mama împovărată,
De neiertata vină c'a iubit ...!

TRAIAN IEREMICI

Probleme religioase de azi

V. Vlad

A fost o vreme când ştiinţa religiilor se găsea în luptă necurmată cu biserica şi credinţele ei, deoarece ştiinţa — aservită credintelor în întreg evul-mediu — voia acum să înlocuiască învăţăturile religioase.

Filosofia şi ştiinţa se credeau capabile să dea omului tot spijinul ce îl dase credinţa de-alungul vremurilor. Abia de curând s'a făcut pace, pace perpetuă, între ştiinţă şi credinţă. Pacea a venit de acolo de unde vine ea aproape totdeauna: de la o înţelegere deplină a rostului ce-l are fiecare din factorii care se răsboiau. Ştiinţa şi credinţa şi-au recunoscut reciproc domeniile ce le aparţineau de drept şi logic: ştiinţa a rămas cu împărăţia gândirii reci şi a scrutării obiective, religia şi-a păstrat ce era al ei: lumea credinţelor şi a năzuinţelor spre o existenţă dincolo de fire. De când s'a coborît spiritul păcii deasupra luptelor dintre gândire şi credinţă, atenţia multora nu se mai îndreaptă întrebătoare spre religie. Ne mai putând poza cu scufie revoluţionară şi îngânfare de „cugetător liber", au dat religiei bună pace, căci moda a trecut azi de partea sporturilot şi misurilor.

Gălăgia s'a astâmpărat, patimile nu mai sunt atât de vii, de aceea azi cercetările religioase s'ar putea face cu folos crescut.

Adevărul ne mai fiind speriat de argumentele aruncate cu voce prea ridicată, s'ar apropia tot mai mult de noi.

Să nu se creadă că nu am avea ce face azi cu acest adevăr. Sunt atâtea probleme culturale şi filosofice cari aşteaptă răspunsul de la cercetătorii obiectivi în materie religioasă. La noi revista „Gândirea" a început să se întrebe dacă e posibilă o cultură adevărată fără de religie, dacă nu cumva lipsa de religiozitate a „Junimei" şi „Sămânătorului" a fost o pricină a puţinătăţii operelor literare cu conţinut mai înalt (numai marele Eminescu a putut prin mărimea sa să scape influenţei areligioase a Junimistilor). Nu putem rămânea indiferenţi în faţa obiecţiunii ce se ridică: arta presupune, ca şi religia, o lume dincolo de nevoile imediate, practice, o lume care depăşeşte fizicul, iar căile mai îndelung bătătorite spre această lume sunt căile religioase. Nu e numai atât: deoarece desăvârşirea artelor depinde de desăvârşirea omului, nu putem întoarce spatele unei bune educaţii religioase, cum am făcut până acum, căci religia fiind expresia specificului uman, prin ea putem mai uşor să ajungem la o desăvârşire a omului.

Problema religioasă a fost pusă la noi şi în legătură cu specificul românesc.

Naţiunile azi îşi caută tot mai mult sufletele. Se poate ur-

mări şi la noi o năzuinţă spre o cât mai desăvârşită cunoaştere a sufletului naţional. E îmbucurătoare constatarea mai ales acum când ni se cer justificări culturale pentru drepturi noui câştigate, mai ales acum când sufletul românesc spărgând pojghiţa graniţelor artificiale s'a arătat pe harta Europei cu hotare aproape atât de largi cât a marilor puteri din apus, iar vecinii nostrii plângând nedreptăţile sorţii oarbe cer îndreptări politice în numele culturii lor originale, în numele sufletului lor superior. Ei bine s'au găsit condee cari au arătat, în articole pierdute prin reviste, că şi religia noastră poate fi un îndreptar pentru cunoaşterea sufletului românesc. E interesant în această privinţă cum se armonizează concluziile cercetătorilor de colinde şi legende religioase cu acele ale cercetătorilor de literatură profană. Aceste concluzii ar trebui repetate des, ar trebui rostite în auzul tuturor străinilor cari ne hulesc fără să ne cunoască, căci aşa puţine câte sunt, sunt spre mândria noastră, — iar secerişul acestor însuşiri specific româneşti, abea început, nădăjduim să fie tot mai bogat. Până acum pare bine stabilit că *armonia* găsită în altiţele ţăran celor noastre, *gingăşia* din poeziile noastre de dor, *lipsa de excese* în viaţa politică ... îşi găsesc corespondenţe în viaţa religioasă a poporului nostru.

Pentru lipsa de excese în credinţă amintesc toleranţa noastră religioasă lipsa *de persecuţii* pentru credinţe străine lucru vrednic să ajungă în basme. Ori încotro ne-am întoarce privirile fie spre republica din nordul ţării noaspre, fie în Ungaria de altă dată, sau în Apusul atât de cult ... pretutindeni vom găsi mâni răsucite, fiinţe pârjolite pe ruguri, biciuiri şi întemniţări pentru credinţă. Românii, deşi în Ardeal cel puţin au suferit persecuţii religioase, nici acolo unde aveau puterea politică n'au pălmuit niciun suflet pentru credinţe deosebite de a lor.

Gingăşia se vădeşte din miturile noastre creştineşti, prin înlăturarea episoadelor de chin neomenesc, de umilire neînţeleasă din pătimirile păstorului celui bun. Isus în mintea ţăranilor noştrii revine mai adesea la nunta din Cana decât între fulgerele de pe Golgota, lor le e mai aproape Isus vindecătorul, Isus de la masa ţăranilor pilduind cu parabola sămânătorului şi oaea cea pierdută decât Isus cel din sinagogi care stătea de vorbă cu viclenii cărturari.

Dar în afară de aceste credinţe creştineşti mai au ţăranii noştrii ascunse în inimi temeri de fiinţe străvechi, din lumea păgână, Acele temeri şi urmele acelei lumi trebuesc studiate de învăţaţii noştri cât mai neîntârziat. Şcolile cele noui din sate şi şcolile din oraşe cercetate de copiii sătenilor, radio care va răsuna în fiecare cătun autobusele cari vor face tot mai strâns contactul cu orăşenii, armata, târgurile, căutarea de lucru în oraşe şi o mulţime de alte împrejurări vor pune pe ţăranii noştri în tot mai strânsă legătură cu un

suflet azi aproape străin lor: cu sufletul oraşelor, cu sufletul tot mai şters de orice caracter local şi etnic al orăşenilor.

Şi credinţele vechi vor pieri, vor pieri fără urmă: norii nu se vor mai sprijini pe munţi îndepărtaţi, strigoii vor pieri în în faţa becurilor electrice cari au început să se aprindă în unele sate, babele îşi vor uita să descânte şi să afume cu rădăcini de burueni ca să alunge bolile ascunse pe cari le vor doctori de-acum siringile . . . vor pieri aceste credinţe cum au început să se piardă portul, cântările şi jocul ţărănesc în judeţele apusene ale Ardealului, unde Dumineca după masă „domnişoarele" cu mânile bătătorite de sapă „dansează" boston şi celston în haine croite la oraş. Vor pieri credinţele şi e păcat să nu le mai putem cunoaşte atunci când vom simţi nevoea de explicaţii mai complete decât acele ce le avem azi pentru înţelegerea suflutului românesc din veacuri.

Cultura românească din ultimii decenii atâta cât e, e creată în bună parte, de copii ţăranilor noştri cari au lăsat plugul şi coasa pentru a se gârbovi deasupra sufletului din cărţi. E imposibil să nu fi lăsat urme în mintea şi inima lor rugăciunile din postul-mare, multele lumini din noaptea Paştelui ţinute de mânile credincioşilor cari ascultau plini de bucurie evlavioasă „Hristos a înviat din morţi . . .", sau întâmplările din jurul caselor pustii şi a unor fântâni aducătoare de nenorocire.

Urmele lăsate de credinţe în sufletul tânăr nu au putut şterge după cum nu se vor şterge nici urmele de vărsat de pe obrăjoriisugacilor bolnavi. In tot ce au gândit şi în tot ce au scris, a pătruns miros de tămâe de la biserica lor din sat şi temeri umbrite de ani, temeri de draci cu unghii şi coadă lungă şi de strigoi străvezii.

De acea trebuesc *culese* până nu se pierd de tot, credinţele străvechi.

La munca aceasta poate porni oricine, orice credinţă ar avea şi-mai sunt atâtea alte probleme ce pot fi răsbătute de drept credincioşi şi necredincioşi, căci iată de când s'a coborît porumbelul păcii de-asupra vechilor lupte dintre credinţă şi ştiinţă, putem atinge probleme religioase fără ca să pomenim o singură dată numele lui Dumnezeu celui prea bun. Şi e mai bine aşa.

. . . „Nu lua numele Domnului Dumnezeului tău în deşert".

Dacă nu crezi în nici un Dumnezeu, atunci ce te împiedecă să-ţi fie scumpe credinţile şi ritualele, care au consolat pe tatăl tău şi pe mama ta şi le-au uşurat ceasul greu al morţii?

(G. Ibrăileanu: Privind viaţa).

DIVINA COMEDIA

Fragment din *Cântul II.* trad. de *Const. Z. Buzdugan.*

— „De-am înţeles cuvântul ce te-abate“
Răspunse umbra cea mărinimoasă,
„Sufletul tău e atins de laşitate“.

„Ce ades, strângând pe bietul om în ghiare
L-întoarce dela nobilul lui scop,
Ca năzărirea neagră-a unei fiare.

„Iar ca să scapi de teamă şi de silă,
Să-ţi spun de ce venii şi ce auzii
Când dintru'ntâi mi-a fost de tine milă.

„La cei dintre pământ şi cer stătui,
Când mă chemă femeea-prea slăvită
Frumoasă 'ncât porunci să-mi dea cerui.

„In ochi avea luciri de sori, de vise;
Ea prinse a-ami vorbi duios şi blând;
Cu glas ceresc de înger ea îmi zise:

— „Bun suflet mantuan, îţi ştiu avântul
A cărui faimă-i vie încă 'n lume
Şi va dura cât lumea şi pământul;

„Iubitul meu, dar nu şi-al soartei sale,
Oprit e 'n drum pe coasta cea deşartă
Şi temerea-l întoarse acum din cale.

„Mă tem să nu se fi pierdut, astfel
Că i-aşi veni târziu în ajutor,
Cum mi-s'a spus în ceruri despre el.

„Ci du-te şi cu vorba 'n frumseţată,
Precum şi cu mijloace de scăpare,
Ajută-l să mă mângâi împăcată.

„Eu care te trimit sunt Beatrice;
De unde viu vreau iarăşi a mă 'ntoarce;
Iubirea mă îndemnă ca să-ţi vorbesc aice.

„Când faţă cu Cel sfânt în cer voi sta
Îi voi vorbi cu laude de tine“...
Tăcu şi-atunci, pornii a-i cuvânta...

SCRISORI DIN NOUA ZELANDĂ

Auckland, Mai 1930.

AMICE,

Ai putut ghici din cuvintele prietenului meu transmise ție în ultima mea scrisoare, că prima și cea mai importantă condiție a democrației este pacea. Acum ascultă mai departe pe interlocutor și caută să afli cari sunt însăși bazele sociologice ale democrației:

Vor pieri popoarele sub pământ — a spus un oligarh — și vor îngrășa scoarța pământului dealungul veacurilor așa cum clipă de clipă se depun miriadele infinit de multe și infinit de mici ale prafului, acoperă cetăți, înghit civilizații și lasă să supraviețuiască doar piramidele și sfinxul.

Așa piere împrăștiat de vânt **Marele Anonim**: *masele mari* și vor fi însemnate la cotitura drumurilor, doar figurile mari — ca obeliscurile cu însemnări precise pentru toate generațiile — cu semn de porunceală și degetul arătător în direcția cari arată drumurile viitorului.

...Și totuși altul pare a fi tâlcul vremilor de azi.

A fost o vreme când societatea omenească, anume cea primitivă era compusă din membrii mai puțin diferențiați și deci mai puțin pretențioși decât indivizii, cari compun societatea modernă. Necesitățile lor erau numai necesități fizice, exigențele lor foarte reduse. Poate din cauza aceasta rândurile lor erau mai strânse și colaborarea lor în interiorul unui trib sau clan mai desinteresată. Spunea cineva că „cordonul ombilical, care leagă pe individ de societate, încă n'a fost tăiat" [1]).

Această strânsă colaborare și înțelegere — dacă am putea-o numi înțelegere — s'ar putea imagina în sensul unei asociații de celule a cărei celule puțin diferențiate încă, totuși comunică între ele. Și dacă aceste celule — să zicem o sută la număr — s'au repartizat, unele la periferie (împlinind astfel funcții de apărare contra dușmanilor externi, contra căldurei etc.), altele în interior (împlinind rolul celulelor cari fac asimilarea) totuși legătura este foarte strânsă între ele, substanțele alimentare circulă în mod egal dela centru la periferie. La început, când aceste celule erau nediferențiate, când aveau o existență absolut independentă, când deci fiecare celulă își îndeplinea singură funcțiile de asimilare, de apărare, de eliminare etc. această asociație de celule încă nu era un corp compus din celule asociate, nu era o *societate de celule*. Mai târziu celulele se vor diferenția tot mai mult, existența lor va fi tot mai strâns legată de ceia a societății de celule (pentrucă nu se mai poate imagina ca o celulă marginală de apărare de ex. să mai poată exista în afară de asociația celulară, ne mai putându-și procura singură alimentele necesare).

Cam aceasta a trebuit să fie și povestea societății omenești. Făcând un salt uriaș dela aceste societăți primitive (cari ar putea fi comparate oarecum cu asociația primitivă a celulelor) până la Societatea Elenă, în speță la Statul Atenei, observăm că individul are un loc mai diferențiat în societate, nu poate trăi în afară de ea și nu poate face nici măcar abstracție de influențele și datoriile pe cari i-le impune. Totuși, individul societății eline încă nu și-a putut elupta complet acea independență celulară care e echivalentă totodată cu cea mai mare dependență tocmai prin diferențiarea profesională la care ar fi ajuns, cum au ajuns s'o facă indivizii din care se compune societatea modernă.

Deși Elinii au ridicat la rangul de *cetățeni* pe toți membrii societății, obligați fiind să ducă în războiu, în calitate de vâslași, soldați, și membrii claselor de jos, — totuși individul încă nu avea conștiința de sine, se consuma și era consumat întreg în serviciile pe care — ca cetățean — tre-

---

[1]) Bouglé citează pe Marx.

buia să le aducă comunităţii. Societatea ateniană era atât de inaintată încât aproape fiecare cetăţean era chemat să îndeplinească anumite slujbe de interes public: „ultimul cetăţean contribuia la toate afacerile, numia magistraţii, făcea legile, împărţia dreptatea, hotăra războiul sau pacea şi redacta tratate de alianţă.... Cel mai mic grup de populaţie în Atica îşi avea arhoritele său, preotul, secretarul, contribuabilul şi şeful său militar. Aproape nu puteai să faci un pas în oraş sau la ţară fără să te întâlneşti cu un magistrat. Aceste funcţiuni erau anuale: rezultă că aproape nu exista om care să nu fi nădăjduit să exercite vre-una la rândul său"[1]).

Cetăţeanul Atenei era conştient, că cu fiecare gest al prerogativelor sale colaborează efectiv la trebile statului, simţul de răspundere se mărea din ce în ce şi obligaţiunile lui deveneau tot mai grele.

— „Aristot spunea cu foarte multă dreptate, că omul care avea nevoe să muncească pentru a trăi, nu putea fi cetăţean. Atât erau de mari cerinţele democraţiei. Cetăţeanul, ca şi funcţionarul public din zilele noastre, se datora întreg Statului. În răsboi îi dădea sângele şi în timp de pace tot timpul său"[2]). Dacă aceasta se putea face în anticitate este din cauza sclaviei. Munca agricolă, negustoria, meseriile şi chiar pedagogia, fiind dispreţuite, erau lăsate în sarcina sclavilor. Astfel cetăţeanul putea să-şi dea întreaga contribuţie, putea să-şi ofere tot timpul şi toate talentele în serviciul societăţii. Şi poate tocmai aci stă nediferenţierea celulei sociale (a individului atenian) în această colaborare la toate şi în această completă absorbţie a individului de către societate. Dacă odată era magistrat, altădată soldat, orator, legislator, tiran, arhonte şi iarăşi cetăţean de rând: putea îndeplini pentru scurtă vreme şi cu destulă solicitudine toate slujbele, este tocmai din motivul că diferenţierea (celulei sociale) încă nu a ajuns la un grad aşa de mare de specializare, la care — pare-se — a ajuns individul în societatea modernă.

Datorită acestei evoluţii, concepţia democraţiei ateniene este radical deosebită de cea a timpurilor moderne. Concepţia veche a dominat totuş chiar până după înfiinţarea societăţii moderne, până după înfiinţarea guvernării populare cu mecanismele ei complicate, (parlamentarism, sistem de representanţă, sufragiu etc.). După războiul mondial însă ceva s'a schimbat în concepţia pe care o aveam de veacuri asupra legăturii individului cu societatea asupra drepturilor cari îi încumbă, datorită acestor legături şi a datoriilor pe cari le are. Această deosebire de concepţie voi încerca să o elucidez aci.

Fără a mai încerca să fac etimologia cuvântului *democraţie*, ţin totuşi să subliniez că se bazează pe guvernarea *majorităţii* poporului, deci pe majoritatea maselor populare. Şi aceste mase populare erau compuse în *majoritate* de cetăţenii comunei, de oamenii mijlocii ca avere şi calificaţie. Prin urmare conducerea o exercită, nu un individ, un grup de indivizi sau o clasă de oameni, ci tocmai această *majoritate* a poporului întreg, majoritate, care se compunea din indivizii mijlocii, din *oamenii comuni* ai societăţii. Majoritatea în democraţie e în funcţie de acest termen mediu. Şi fără să facem metafizica acestei majorităţi sau elogiul *omului comun,* trebue să observăm totuşi că guvernământul democratic este incompatibil şi nu suferă altă justificare ştiinţifică sau metafizică, decât bazat pe acest principiu al conducerii şi colaborării omului mijlociu. Cei vechi nu pretindeau dela membrii societăţii lor nici un fel de inteligenţă, de geniu sau o experienţă încercată printr'o exercitare mai îndelungată a puterii. „Nici nu le trecea prin gând măcar să dispreţuiască un magistrat, pentrucă era alesul lor; sufragiul trecea drept unul din isvoarele cele mai sfinte ale autorităţii"[3]).

[1]) *F. De Coulanges:* „Cetatea antică" p. 385–7.
[2]) Ibidem.
[3]) Ibidem, p. 388.

Sociologii moderni își pun însă întrebarea: dacă această majoritate, prin vre-o conflagrație fericită a forțelor cari se manifestă, implică imediat și înțelepciunea? S'au studiat atât de mult forțele cari domineaza masele, spiritul mai mult afectiv, care conduce aspirațiile sale și cari îi formulează desideratele, încât ne vine a crede că tocmai masele majorității, au mai puțină șanșă de a avea de partea lor înțelepciunea. Pentru că s'a dovedit în atâtea rânduri că monarchii cei mai absoluți, guvernau în spiritul cel mai nobil al sensului democratic. Totuși guvernarea majorității, a maselor compuse în majoritate din ceea ce noi numim omul comun, în concepția mea pare a avea un alt tâlc, îi incumbă înțelepciune de altă natură și cu toate gafele ei pare a realiza un alt progres decât cel întrevăzut de apărătorii teoriei oamenilor aleși.

Nu vreau să fac elogiul prostiei nici să recomand mamelor să facă cum faceau anumite triburi *Orinocco*, unde se practica obiceiul de a aplica pe capul copiilor mici un anumit capac de scânduri, care să oprească craniul în desvoltarea lui și să le păstreze astfel prostia lor originală.

Filosofia aceasta a *majorității* în democrație a mers atât de departe încât enciclopediștii francezi recomandau ca democrație ideală majoritatea absolută. „Nu fiecare cetățean are suveranitatea, nici măcar o parte a cetățenilor, ci *întreg poporul* adunat laolaltă... Democrația nu există decât când *fiecare* cetățean a luat parte la ședință... In scopul acesta nu se pot aduna în diferite fracțiuni"...[1])

Această majoritate absolută este o utopie, fie din cauza imposibilității fizice de a ne putea imagina totdeauna toți cetățenii pe drumuri pentru a lua parte la adunare. Numai un sătuleț ca San-Marino din Italia, poate realiza această democrație ideală, unde 500 de țărani guvernează o mizerabilă coastă, fără ca cineva să aibă veleități dictatoriale.

Ș'apoi chiar dacă acești 500 de țărani, va să zică poporul întreg din San-Marino, votează o lege, poate susține cineva că acest întreg popor e infailibil și a adus o lege care nu poate fi în cele din urmă spre propria sa pierzanie? Ceea ce altădată a fost Majestatea sa Impăratul, adică suveranitatea monarchică de drept divin s'a transplantat metafizicește sub forma Majestății sale Poporul?

Si dacă nu toți indivizii iau parte la adunare, legea adusă de majoritate nu prejudiciază valoarea ei conceptuală? Nu se poate crede acuma că tocmai minoritatea abstinenților este — cum se întâmplă de obiceiu — elita acelei societăți? Nimeni nu ne poate asigura că de partea celor ce spun *da* și nu de partea celor ce spun *nu* este înțelepciunea și adevărul. Dupăcum nici, în Conciliile Ecumenice nu departe majorității (cu plus unu) s'a coborît duhul sfânt pentru a se spune: *„Dumnezeu așa a voit"!*

Psihologia socială mai adaugă faptul că poporul adunat nu mai e capabil să judece după rațiune: cu cât sunt mai mulți adunați, cu atât mai mult vor fi sclavii emoțiilor lor.

Totuși individul e egoist și oricât de mult ar predomina la el rațiunea numărul sau gradul erorilor, probabil va fi mai mare la el decât la poporul întreg, care totdeauna dispune în judecățile sale de corective ingenioase. Egoismul individual se anulează în colectivitate și înțelepciune se adaugă la înțelepciune pentru a da însfârșit cele mai bune legi emanate din *cea mai mare înțelepciune*. Și dacă am fi să-i credem lui Bergson' am recunoaște că individul e înclinat să lucreze după rațiunea lui, colectivitatea după *instinctul* suprem al scopului său final. Acesta îi dictează gesturile dealungul generațiilor, pentrucă ei, acestei colectivități, speței i-a șoptit divinitatea sau destinul, revelația marelui scop, scopului ultim, iar nu individului nici măcar dacă acesta a fost profet. Individul oscilează, speța însă nu poate să calce alături.

---

[1]) *Marea Enciclopedie franceză* dela 1772 la cuvântul „Democrație".

Şi fiindcă majoritatea unui popor e compusă din numărul mare al celor săraci, cari au **avantajul de a nu cunoaşte corupţia**[1]**) acesteia îi revine rolul de a face înţelegerea, împăcarea tuturor claselor. Iar când** clasele sociale şi spiritul de castă va fi dispărut se va putea ajunge la echilibrul omului mijlociu, care nu va mai fi eclipsat nici de teorii nici nu va fi orbit de patimi. Pentrucă singur omul mijlociu are nealterat ceea ce noi am numit instinctul social şi numai el mai păstrează instinctul marelui scop. Deci înţelepciunea poporului trebue să fie totdeauna mai mare decât înţelepciunea membrilor săi luaţi individual sau în grupuri disparate. Această înţelepcilne a majorităţii, chiar dacă poporul ar comite anumite erori la un moment dat, nu poate fi înşelată însă, *în funcţie de timp mai îndelungat.* Pentru că totdeauna vor veni corectivele, cari, cu o cruzime asemănătoare legilor răzbunătoare ale naturii, nu vor întârzia să aducă sancţiunea.

Corective în spaţiu, deci corective cu privire la locuri şi la regiuni anumite s'au propus o mulţime.

In Atena, poporul asculta pe oratori. Arta oratorică este emanaţia democraţiei; discursurile şi discuţiile contradictorii erau necesare în stadiul în care se afla atunci sistemul sufragiului universal. Cei cari luminan poporul cu ocazia vre-unei legiferări, în pieţe publice sau colţuri de stradă se numeau *demagogi:* conducători în sens bun ai poporului. Cei cari scormoneau patimile poporului şi le mobilizau în scopuri joseice au primit numele de demagoji mai mult în sens pejorativ aşa cum se întrebuinţează azi. Altă dată Pericle a fost demagog în înţeles pozitiv, iar Cleon în înţeles negativ al cuvântului. Fraţii Gracchi au fost cei mai nobili demagogi ai Romanilor. Aceşti oratori aveau să lumineze poporul asupra chestiunilor cu privire la trebile interne ale Statului. Demagogii inteligenţi şi de bună credinţă erau răsplătiţi cu arginţi, după cum cei de rea credinţă erau făcuţi responsabil de sfaurile lor greşite.

Rolul oratorilor din anticitate, revine într'un stat democratic modern, presei şi opiniei publice Presa fiind absolut liberă şi iresponsabilă, poate oricând să aducă corective unei legi, poate să aducă critica cea mai acerbă unei întregi legifărări sau chiar unui întreg fel de a guverna. Singurul inconvenint al presei, care-i periclitează nu numai iresponsabilitatea deci obiectivitatea ei în ansamblu, este formarea de trusturi. Când toate ziarele se vor concentra în mâinile unui singur proprietar atunci democraţia va cădea din nou în mâinile unor tirani, cum au fost cei din anticitate puţini de bună credinţă, mulţi însă oligarhi violenţi şi criminali.

Atunci viaţa societăţii va da naştere probabil unor noui corective care să amelioreze stricăciunea celor dintâi. Opinia publică sub forma ei cea mai conştientă, va da naştere acestor noui corective cari totdeauna vor putea face să învingă adevărul, pentrucă orice forţă distructivă îşi va naşte în societatea democratică, corectivele sale.

Primul şi ultimul corectiv al democraţiei va rămâne acela care porneşte dela postulatul primordial: *întreg poporul ia parte la guvernarea cetăţii!* Pentrucă ori de câte ori populaţia creşte prea mult sau Statul se face prea mare si cetăţenii sunt împiedicaţi (în spaţiu şi timp) să ia parte la guvernare, Statul va putea proceda la subdiviziuni teritoriale şi administrative. Astfel fiecare subdiviziune se va putea guverna automat şi în fiecare regiune, indivizii vor lua parte efectiv la conducere. Astfel nici una din celulele societăţii nu va degenera din cauza lipsei de funcţionare. Toţi indivizii, mânaţi de orgoliul însemnătăţii lor funcţionale, pentrucă înainte de toate *omul e un animal politic,* îşi vor exalta sentimentul comunităţii de interese şi spiritul de responsabilitate. Micul industriaş, pantofar, dulgher, agricultor.... vor pune într'un stat democratic, mai mare interes pentru trebile publice, decât chiar pentru cele personale, pentrucă orgo-

[1]) *Sărac* pare a fi echivalent cu *cinstit;* Bogăţia este egală cu luxul, egală cu corupţia.

liul propriei activităţi responsabile îi va excita în cel mai mare grad talentele sale şi va aboli definitiv indolenţa caracteristică cetăţenilor unui stat pseudo-democratic.

In epoca noastră există o serie de sociologi cari caută să clădească edificiul democraţiei pe principiul augmentării aptitudinilor naturale ale individului. Idealul social, după părerea acestor sociologi, e să poată descoperii legile naturale conform cărora aptitudinile indivizilor aleşi să poată fi augmentate şi ameliorate. Astfel prin ereditate, aptitudinile pro-profesionale ale unui om se măresc, se dublează sau se triplează... în orice caz, este în continuă creştere. Teoria aceasta este bazată pe principiul eredităţii, conform căruia influinţa mediului e foarte mică sau nulă, şi oamenilor nu le rămâne altceva bun de făcut decât să desvolte în individ la maxim bogăţia capitalului ereditar. Există însă oameni de ştiinţă, cari spre a îndulci această teorie nu tocmai optimistă a eredităţii, au căutat să afle ce influinţă are asupra individului, mediul social şi fizic. Ce anume contribuţie are pentru plasticitatea individului experienţa lui de după naştere. Chiar dacă individul nu se naşte *tabula rassa*, deci chiar dacă aduce cu sine întreagă experienţa de după naştere mai poate avea vre-o influenţă ameliorativă?

Dacă experienţa moştenită e hotărîtoare, atunci trebue să favorizăm spiritul de castă, să îngrădim indivizii unei societăţi în cadrele profesiunilor, pentru a obţine o „adaugere crescândă" a aptitudinilor. Dacă însă experienţa de după naştere are o influinţă hotăritoare, atunci selecţiunea se face pe baze cu totul diferite. In primul caz ajungem la un fel de aristocraţie profesională, un fel de atomisare prin specializare, în cazul al doilea la un fel de nivelare a valorilor individuale. In primul caz avem nobleţa care degenereaza şi are oroare de mesalianţă, în cazul al doilea continua împrospătare a forţelor, prin ceea ce unii sociologi numesc „capilaritatea sociala". Valorile vor urca cum urcă petroleul în fitilul de lampă. In primul caz avem degenerarea aristocraţiilor prin scăderea prolificităţii. Acestea tocmai din cauza inteligenţei închise între zidurile pe cari le hărăzesc lor privilegiile îndreptăţite la început, decad fiziceşte şi moraliceşte. Dacă aceste aristocraţii „n'au voit să se cobore pe pământ, se vor cobori în mormânt"[1]).

Asemenea teorii, desminţite de altcum de atâţia oameni de ştiinţă, favorizează formarea societăţilor conduse de guvernăminte aristocratice sau în cel mai bnn caz fals democratice.

In cazul al II-lea, când ereditatea este mai mică decât forţa pe care o exercită asupra plasticităţii viaţa de după naştere a individului — formarea şi educaţia lui sa face mai uşor şi conform necesităţilor democraţiei, conduse de idealul final al societăţii. In cazul acesta nu vom mai avea atomizare prin specializare deci cea mai crasă individualizare profesională, indivizii în această ipoteză ar deveni automate fără conştiinţă în maşinismul complicat a uzinei sociale — ci indivizi conştienţi, cari pot fi frământaţi după necesitate, cari î-şi pot schimba mereu slujbele, pot să îndeplinească pe oricare dintre ele, însă cu cea mai mare artă pe cea mai nobilă: aceea de a fi om mai întâi, apoi aceea de a fi cetăţean integru.

Cetăţeanul Atenei, care a oferit celui mai frumos şi mai înţelept bărbat al Atenei şi cel mai inteligent sofist totodată, lui Alcibiade o pereche de sandale lucrate vreme 'ndelungă, a fost un artist. Şi chiar dacă azi aceste sandale ar fi executate în câteva minute, şi chiar dacă aceste sandale au exterior mai frumos, ofer mai cu preferinţă votul meu cetăţeanului atenian, decât individului îndobitocit care fabrică toată viaţa lui cuie, tăbăceşte pielea, o coase sau aplică mereu catarame.

Nu vreau să plâng ca Rousseau pe ruinele unei lumi mai bune aşa cum a fost la început şi nu vreau să spun alături de el că meşteşugurile inventate, adâncimile astupate, tăierea şi perforarea munţilor, fărâmiţarea

---

[1]) *Bouglé:* „La Democratie devant la Science" p. 89.

stâncilor, realizarea râurilor navigabile, canalizarea mlaştinilor, uscarea şi cultivarea lacurilor, mările presărate cu vapoare şi marinari, ridicarea în aer a palatelor... nu vreau să spun că toate acestea au cheltuit prea multă energie umană şi — economiceşte vorbind — au consumat mai multe forţe decât valorează cele pe cari le naşte sau le alimentează.

Dacă operele mărete ale anticităţii: clădiri, palate, statui, piramide, se clădeau cu sacrificiul a masse întregi de indivizi şi dacă chiar democraţia anticităţii nu făcea altceva decât măcina acelaşi individ si îl desindividualiza pentru a-l folosi în întregime numai pentru scopurile sale (războaie, cuceriri sau monumente de artă), atunci individul societăţii moderne şi mai ales al societăţii viitoare, se va mulţumi cu monumente de artă în proporţii mai puţin mărete, va renunţa să facă piramide şi zgârie nori, în schimb munca lui va fi artă şi arta lui va fi muncă plăcută, executată în deplină libertate. Pentrucă nu libertatea pe care o dă Ford, oricărui lucrător să câştige 8 dolari la zi, să se îngraşe să-şi cumpere automobil, e libertatea democratică. Aceasta seamănă cu alimentarea şi traiul bun, la care erau supuşi îndată după războiul mondial, prisonierii Români deportaţi în minele adânci din insulele Oceanului Pacific: erau îngrăşaţi pentru a putea face timpul cel mai îndelungat maximul de exploatare. Tot astfel lucrătorii lui Ford, după o completă organizare a energiei (munca intensivă durând abia câţiva ani) vor obţine o leafă scăzută la 2 dolari pe zi.

In cazul acesta preferăm libertatea vulturului, care străbate văzduhul, decât libertatea albinei lucrătoare, care îşi execută *fără conştiinţă individuală* (afară de cazul când i s'ar putea atribui doar un fel de *conştiinţă de speţă*) blestemul de salahor fără speranţă de schimbare sau ameliorare.

Şi dacă vre-o dată omul va reuşi să-şi micşoreze orele de muncă, această oneroasă cinste, pe care toate bisericile la început, o considerau o pedeapsă a cerului pentru săvârşirea păcatului originar, iar pe care abia mai târziu au ridicat-o la rangul de virtute socială[1]) şi dacă deci omul, îşi va putea reduce orele de muncă la 8, la 6, la 4 sau la 2 (Vaillant propune 6 ore; Hydmann 4 ore; Lafargue, 2; Beinsdorf, 2; Joir 1½), atunci îşi va fi realizat idealul democratic, care nu este în ultima analiză, decât un mijloc pentru asigurarea celei mai mari libertăţi. Nu a unei libertăţi de acţiune, fiindcă aceasta va fi etern îngrădită („vivre c'est laisser vivre"), ci libertatea de a savura până la nebunie, bucuriile imense ale artei şi de a gusta roadele cugetării.

Aşa cum Marele Autor priveşte din loja sa divină cu o plăcere, oarecum epicureistă, desfăşurarea acţiunii din piesa, a cărei autor este, a căror sfori singur le trage şi al cărei desnodământ îl cunoaşte. Dar omului îi este dată o plăcere mai mare chiar, fiindcă urmăreşte acţiunea unei piese al cărui desnodământ nu-l cunoaşte, în momente de luciditate îl bănueşie sau îl întrevede, — joc, care va fi în veci bucuria lui şi — ca să-i măgulesc puţin orgoliul mefiştofelic — face chiar superioritatea lui

---

[1]) Leon al XIII prin enciclica sa „De Conditione opificum", ca şi sociologii catolici recunosc demnitatea muncii, ca fiind de origine divină (deci nu o sarcină, datorită blestemului — ... „prin sudoarea frunţii, îţi vei câştiga pâinea").

Atitudinea ironică în faţa vieţii este consolarea ipocrită pe care ne-o dăm, depreciind ceiace ne refuză viaţa.

(G. Ibrăileanu: Privind viaţa).

Domnie nouă

I. H. Armeni.

Ca o revărsare de ape în primăvară a crescut în ultimul timp viaţa noastră publică. Dela şoapte la atenţiune încordată, de la uimire la îngrijorare şi dela aceasta la entuziasm, sunt tot atâtea atitudini şi stări sufleteşti ce s'au succedat cu repeziciunea evenimentului pornit s'aducă o neaşteptată şi covârşitoare schimbare în viaţa ţării.

Pesteneputincioasele svârcoliri ale partidelor politice s'a aşternut pentru moment vălul uitării şi al dispreţului. Insultele şi uneltirile meschine au trecut pentru câteva zile pe al doilea plan, chiar cursul loviturilor şi al afacerilor puse la cale în umbră, de către samsarii-clienţi ai ministerelor şi cafenelelor, a fost oprit pentru moment. Avea şi el nevoe de orientare, trebuia văzută mai întâi direcţia pe care o vor lua evenimentele pentru a se putea profita de o nouă conjunctură. Intr'adevăr tensiunea vieţii noastre politi:e ajunsese în ultimul timp la un punct prea critic, pentru a nu grăbi desnodământul final.

Acum, o nouă asezare s'a statornicit în ordinea lucrurilor. Ţara generoasă a uitat totul pentrucă niciodată n'a ştiut tot adevărul. Bucuroasă că se repară o nedreptate şi dornică de a fi condusă însfârşit de o mână tare care să pună capăt desmăţului politicianismului, ea a primit cu entuziasm şi dragoste pe cel coborât din zarea albastră a depărtărilor, şi venit să întruchipeze nădejdile de mai bine ale unui popor profund dinastic, muncitor şi a cărui soartă a fost lăsată până acum la bunul plac al clanurilor politice.

Ca mâine apele se vor retrage în matca lor, şi viaţa publică va tinde să-şi reia vechiul ritm. Patimile amuţite pentru un moment, vor fermenta cu mai multă vioiciune. Portofoliile ministeriale vor constitui acelaş obiectiv semănător de discordie între guvernamentali, aceeaşi ceartă nesăbuită va reîncepe între partide, iar ţara va aştepta poate tot zadarnic o îndreptare care nu mai vine.

Şi totuşi numai El, Regele, va mai putea, printr'o adâncă înţelegere a nevoilor ţării şi printr'o continuă identificare a lui cu poporul de care acum nimic nu-l mai desparte, să stăvilească răul, să încurajeze acţiunile menite să purifice viaţa publică şi să stimuleze energiile latente şi forţele creatoare ale neamului.

Duşmani de ieri şi sfetnici de azi — profitori de întotdeauna — se vor găsi destui să dea sfaturi Regelui şi să ceară răsplata serviciilor ce l-au făcut vre-odată. Poporul de ţărani îşi pune cu încredere şi simplicitate soarta lui în mâna noului Rege. Toate regimurile i-au speculat nevoile şi toate au traficat cu interesele lui vitale.

Măria Ta, fereşte-te de sfetnici uneltitori şi hrăpăreţi, cercetează singur inima şi durerile ţării şi dacă le vei simţi că sunt şi ale Tale, bizuit pe încrederea neţărmurită a brazdei, să tai acolo unde trebue tăiat şi să alini, unde nevoia o cere! Sever cu sfetnicii şi cu Tine însu-ţi, Tu fii bun şi înţelegător cu poporul căruia destinul vrea să-i fi Domn mare şi drept!

Sublimul vieţii — ascensiunea pe piscurile înalte ale existenţei — exclude sentimentalitatea, care supune pe om micilor nevoi ale celor din jurul lui.

(G. Ibrăileanu : Privind viaţa).

CĂRŢI ŞI REVISTE

„Proudhon" de C. Bouglé. — DC. Bouglé, ne prezintă în această carte personalitatea lui Proudhon, manifestată în diferite ramuri de activitate. Primul capitol întitulat „Experienţe personale", cuprinde idei referitoare la societatea în mijlocul căreia Proudhon îşi petrecea viaţa. Interesantă este reflecţia pe care o făcea el asupra sărăciei, cuprinsă în biografia sa sub forma unei povestiri socotind'o ca *„le commencement, le milieu et la fin de son histoire"*. Sărăcia aceasta de care suferea — după cum ne spune — chiar el, ne-o povesteşte în legătură cu viaţa sa din colegiu şi din atelier. Până la etatea de 12 ani, viaţa şi-a petrecut-o în mijlocul câmpului, ocupat cu diferite lucruri rustice şi cu păzirea mieilor, după cum se şi exprimă: „j'ai été cinq aus bouvier". Iar despre ţăran ne spune: „il aime lá nature comme l'enfant aime sa nourice". In capitolul 2 întitulat „Religion et morale", Proudhon priveşte binefacerile religiei sub aspectul ideii de D-zeu, la care ajunge dupăce face o scurtă privire asupra rolului pe care femeia la jucat şi-l joacă în legătură cu desvoltarea noastră morală în societate. Religia o defineşte astfel: „La religion, premiére forme de la pensée hummaine, sorte de preparation á la science ne tend pas a vivre, mais á mourir..." Scoate în evidenţă rolul Bisericii, aducând ca argumente ideile lui Pascal, Nicole, Arnauld, Saint Cyran, pe cari îi numeşte „ilustres défenseurs de la religion"... Creştinismul — ne spune Proudhon —, prin chiar principiul său, prin întreaga sa teorie, este condamnarea eului uman, violul conştiinţei. Il socoteşte un instinct universal pe care îl aflăm la toate naţiunile sub forma unei puternice voinţi şi dorinţi ca şefii lor să fie înconjuraţi de glorie şi de putere.

Interesant e comentariul ce-l face asupra rugăciunii „Tatăl nostru". Analizând fiecare idee a rugăciunii, în parte, pe D-zeu, îl defineşte: l'âme, c'est le moi absolu de l'egal, c'est Dieu". Ca răspuns întrebării pe care şi-o pune referitor la sancţiunea morală, Proudhon spune: „tout se rijoint dans l'homme, dans la société et dans la nature, quand la justice est observée; tont soufre et meurt quand on la viole".

Trecînd la partea treia a lucrării „politique et économie", desprindem ideile sub cari Proudhon a definit politica şi economia, ca o forţă colectivă şi ca o putere socială. Iluzia democraţiei spune Proudhon provine din aceea că în exemplul unei monarhii constituţionale, ea pretinde să guverneze prin voinţa reprezentativă. In capitolul „Du contráct á la Federation", Proudhon spune: „federation, du latin foedus, genetif foederis c'est — á — dire pacte, contrat, traité, convention, alliance etc..., est une convention par la quelle un ou plusieurs groupes de communes ou ćtats, s'obligent réciproquement et égalernent, les uns envers les autres *pour un ou plusieurs objets particuliers, dont la charge incombe specialement alors et exclusivement aux délégués de la fèderation.*" Autorul cărţii termină interesantul studiu asupra lui Proudhon, sintetizând ideile pe cari le avea Proudhon asupra claselor sociale, arătând care este misiunea burghezimii şi capacitatea poporului de jos în faţa problemelor politico-sociale.

Bazat pe un spirit de ordine bine stăpânit, autorul scoate în relief calităţile de sociolog, moralist şi economist ale lui Proudhon dându-ne un studiu foarte interesant şi util pentru cei ce vor ca să cunoască — în linii generale — activitatea şi viaţa sbuciumată a lui Proudhon. **P. R.**

Les Maladies de la démocratie. Ch. Benoist. Paris 1929. In perioada revoluţionară franceză, când oameni de gândire filosofică şi de realizare politică deopotrivă contribuiau la sguduirea temeiurilor *istorice,* în această perioadă de pregătire a noilor forme şi destine s'au găsit şi oameni cari să rostească pentru ele cel mai temerar rechisitor, — cei mai recalcitranţi apărători ai principiilor tradiţionale, De Bonnald, J. de Maistre etc aparatori ai

papalității, și ai monarhiei absolute (Poate că omul este făcut pentru război, — conservatorul pe un front, revoluționarul pe altul — și nime nu poate nega faptul, că esența de fiintare cea mai intimă din noi este războiul, pacea este cel mai infim interimat...) In mijlocul democratismului de azi viază cel mai viu *anacronism*, acela pe care îl întruchipează dictatura lui Mussolini, — și viază mai ales o ideologie *antidemocratică*, cu toate că ea se găsește înaintea atâtor postulate pe cari democratismul le-a tradus în *fapte împlinite*.

Lucrarea lui Benoist Ch. este cea mai severă critică a regimului democratic, și menționăm, este opera ce isvorăște din experiența și observația de un sfert de veac a unui diplomat, — cu alte cuvinte a unui om care *nu gândește în filosofie* și nu *privește în sus*, , ci în jos, în lumea realităților vii, cărora le stabilește un judicios *diagnostic*. Obiectivul criticii îl constitue propriu zis *regimul electiv*, care este sub forma sufragiului universal esența și semnul democrației, — fie în regimul republican, unde este o democrație mai pronunțată și mai bolnavă prin urmare, fie în regimul monarhic, unde este într'o măsură inferioară. Maladia este atât de extinsă în organismul democratic, încât nu rămâne nici un organ sănătos, în corpul ales ea este *parlamentarita*, iar în corpul electoral este *electorita*. Primul corp este compus din masă recrutată fără discernamânt, ținând anul întreg mai multe ședințe pe zi, în care nu înțelepciunea hotărăște, ci mediocritatea și masa de mediocrități, — cu strigate, vociferări etc. Alt idol al democrației este sufragiul universal, care este un virus, pe care dacă nu-l vom extirpa, va ucide organismul social întreg: să pui masa numerică să deseneze pe înțelepți și capacități?

Concluzia la care se oprește acest politician este o reformă, o dictatură, sau o revoluție, — în orice caz mijloace cari să ne salveze de aceste boli ale regimului *electiv*, baza democrației.

La Revue des Vivants din Iunie 1930, publică un articol semnat de Albert Le Bail, intitulat: *Egiptul va fi vre-odată liber?* Populația Egiptului, fiind compusă din Musulmani, Felahi, Copți și Evrei a fost într'o permanentă frământare și luptă pentru preponderență. Musulmanii, cari sunt în majoritate, au căutat totdeauna să reducă pe Evrei și pe Copți la „importanța lor numerică". Aceste fricțiuni de odinioară, azi au dispărut și toate rasele Egiptului sunt unite în lupta ce o duc pentru libertate și emancipare de sub tutela Englejilor. Dela războiul din 1870 Franța avea o situație preponderantă în Egipt, care a durat până la 1882. In acest an Franța abandonează definitiv Egiptul și Anglia, sub motiv că vine să reprime răscoalele permanente, a pus definitiv piciorul pe acest punct proeminent și important pe apele Mărei-Mediterane. Dupăce Egiptul se scutură de vazalitatea Turciei îndrăzni să reclame Angliei independența. Urmă refuzul și deportarea imediată a lui Zaghlul-Pașa. Totuși la 28 Februarie 1922 se recunoaște Egiptul ca stat independent și suveran. — Anumite puncte (statutul Sudanului) fuseseră păstrate de Engleji pentru așa numita „asigurare a comunicațiilor Imperiului britanic în Egipt". Spre complectare a acordurilor din 1922, Mahmud-Pașa și Min. de externe al Angliei, Henderson, au reușit să mai redigeze încă un proect de tratat, care era de natură a înlătura definitiv influența franceză din Egipt. Totuși în viața publică influința franceză e foarte mare. Cairo este un oraș francez. Negustorii, diplomații vorbesc limba franceză; la judecătorie e limba oficială, In librării apar aproape numai cărți franceze și în teatru se juca în limba franceză, până când Wahby Bey, a căutat să naționalizeze Teatrul (teatrul *Ramses*), traducând în limba arabă piese din a căror număr vre-o 80% erau franceze. Și azi chiar, ori de câteori vre-o caravană de automobile franceze parcurg drumurile Egiptului până de parte în sus pe valea Nilului, toate semințiile aclamă pe Francezi cu mâinile ridicate spre cer: „Allah să protege Franța". Această afecțiune își are origina în simpatia pe care o are Franța pentru toate popoarele oprimate (încă dela 1789). Azi populația Egiptului are un ideal mare, pentru care luptă cu entusiasm fierbinte: *libertatea și independența absolută*. *O. J.*

„Kölnerviertelsjahrhefte für Soziologie" 8 Jahrg. H. 4. aduce un articol

interesant, asupra celor două domenii ale culturii moderne, *Religion und Wirschaft*, de O. Söhngen. Omul din zilele noastre se sbate într'o viața mai mult *economică* decât creştină, în industrialismul de azi religiozitatea lui este influențată în rău şi din această cauză se sbate în conflicte de interese, pe cari omul din perioada preindustrială nu le cunoştea. Religia din toate timpurile s'a deosebit prin faptul că acorda o mare însemnătate unor interese cari nu sunt din lumea aceasta, adesea se opun intereselor lumeşti: religiosul simte stranscendentul ca înțelesul ultim al sufletului. Religia nu a participat niciodata la cultură, într'un înțeles viu, intim, centrul ei stă aiurea decât în domeniul cultural propriu zis: ea se apropie de D-zeu, dar se îndepărtează de lume, de „carne" şi legile ei. Cel mai important moment în religie este *desprinderea omului de legăturile sociale, economice şi politice.* Dacă totuşi religiosul face parte şi el dintr'o comunitate socială, aceasta se face prin alte legături, de alt ordin: sufletesc *personal*. Acest fapt explică o mulțime de caractere proprii religiei: *conservatismul* şi *desinteresul politic*, lupta *contra liberalismului* economic, contra *capitalismului* în genere, acesta având notă antidivină, pământească prin excelență.

O singură confesiune este mai tolerantă: calvinismul, care permite desfăşurarea întregii activități omeneşti, jocul nestânjenit al tuturor puterilor noastre. De aici şi atitudinea lui deosebită față de viața economică şi politică: *democratismul şi liberalismul*. Aceasta este — după acest autor — singura confesiune, care se potriveşte condițiunilor vieții moderne, fiindcă realizează religiositatea în mijlocul sgomotului surd al industrialismului şi maşinismului, nu smulge pe om din fluviul vieții. *O. S.*

Revista de filosofie No. 1 Ian.—Martie 1930. C. *Rădulescu Motru*, şcoala nouă şi duşmanii ei Principiul care stă la baza şcoalei noui este: „Şcoala trebue să se potrivească, mai întâi, la interesele copilului, şi numai, în al doilea rând la interesele profesorului". In realitate lucrurile se petrec tocmai invers. Şcoala este adaptată intereselor profesorilor mai mult decât intereselor copiilor. De aci putem deduce uşor că duşmanii şcoalei noui sunt însăşi profesorii, şi sunt duşmani în măsura în care nu sunt apărătorii intereselor copiilor. „Centrul şcoalei este copilul, iar scopul, desăvârşirea individualității acestuia". Ceilalți factori: profesorul, ştiința şi morala sunt numai mijloace pentru realizarea acestui scop. O nouă indatorire care se adaugă la celelalte mai vechi. Şcoala cea nouă nu poate fi indiferentă față de viitorul elevilor „ea trebue să formeze din fiecare elev un bun profesionist, o forță creatoare". Această indatorire reclamă sacrificii de amor propriu şi de muncă din partea profesorilor. Munca în plus va fi mai uşor de suportat datorită satisfacției urmată după cunoaşterea individualității copiilor. Mai greu va fi sacrificiul de amor propriu, atât de puternic înrădăcinat în clasele noastre sociale. Ca să poată face parte din şcoala cea nouă profesorii vor fi nevoiți să abandoneze spiritul de clasă, admițând că toate profesiunile sunt la fel de onorabile, una nefiind mai prejos decât alta, mai trebue să fie pătrunşi de un spirit democratic desăvârşit. Se pare însă că sacrificiul acesta e prea mare pentru profesorii noştri, şi caută să-l evite cu orce preț. Invocând unitatea învățământului ei cer ca toate şcolile să treacă la Min. Instrucțiunii. Aşa se explică de ce legile inspirate de profesori urmăresc să înglobeze toate şcolile de specialitate dela Min. de Agricultură de comerț şi Industrie de Muncă, la Min. de Instrucție. In această situație ei singuri vor fi favorizați în detrimentul elevilor şi mai ales al profesiunilor. Disprețul acesta față de unele ocupații profesionale se observă aproape la toți profesorii. Ar fi însă nespus de tragic dacă de răul acesta s'ar molipsi şi învățătorii dela sate. In momentul când ei vor considera că e sub demnitatea lor să se ocupe de măruntele chestiuni de gospodărie agricolă, limitându-se la activitatea lor pur intelectuală, consecințele vor fi dezastruoase. Credem însă că aceasta nu se va întâmpla. Problema organizării şcoalei noui este desbătută prin numeroase lucrări pedagogice şi chiar în unele proiecte de legi s'a căutat, în parte, rezolvirea ei. Lucrul acesta însă nu este suficient. Ceeace ne trebue sunt înfăptuirile practice, şi aci stă toată greutatea. *B. T.*

Dezarmarea navală

(după câteva publicaţii engleze)

Chestiunea dezarmărilor navale interesează în cel mai înalt grad poporul englez, care vede pus în discuţie, redus şi limitat esenţialul mijloc de susţinere a vastului său imperiu, flota. De-aici numărul mare de publicaţii în legătură cu conferinţa navală recentă, destinate să pună la dispoziţia cetitorului profan datele fundamentale şi deosebite aspecte ale problemei.

Hugh Latimer (Naval Disarmament London 1930) redă punctul de vedere oficial englez. Bogată în reproduceri din discursurile diferitor reprezentanţi, din rapoartele oficiale, dând in extenso textul diferitelor pacte încheiate până la Londra, ea se fereşte să facă aprecieri sau pronosticuri şi prin aceasta reuşeşte să păstreze o linie de perfectă obiectivitate. Exeminează poziţiile celor cinci puteri navale la Washington (1921) eşecul dela Roma (1924) discutiile dela Geneva a continuare a cărora consideră compromisul franco—englez şi discutiile pregătitoare între Macdonald şi Hoover. Din experienţele şi mai ales din greşelile unor conferinţe, se desprinde — după autor — concluzia că acolo unde au existat acorduri politice prealabile, a existat posibilitatea unor înţelegeri de natură tehnică. Noile discuţii vor trebui făcute pe baza pactului dela Paris şi întrucât popoarele vor fi pătrunse de spiritul acestui pact, conferinţele vor progresa.

Cu o mai largă insistenţă asupra chestiunilor politice în legătură cu conferinţa dela Londra ale cărei greutăţi provin din menţinerea vechilor poziţii cu posibilitatea totuşi a unui compromis între Anglia şi Statele Unite *„Naval Disarmament" (London 1929)* de *Frank Harris* e mai vie şi interesantă Sunt discutate principiile parităţii anglo—americane, necesităţile absolute şi „potenţiale de război" după punctul de vedere francez, poziţia de intransigentă egalitate a Italiei cu Franţa, chestiunea abolirei submarinelor. In sfârşit problema capitală şi delicată a libertăţii mărilor. Acceptarea până la ultimele lui consecinţe a pactului Kellog ar însemnă rezolvarea definitivă a problemei. Recursul la arme pentru aplanarea conflictelor internaţionale fiind considerat ilegal interzicerea schimbului de mărfuri cu o putere care s'ar face vinovată de o asemenea infracţiune trebue sancţionată de comunitatea internaţională. Aşa numitul drept al neutrilor este deci sensibil redus, neexistând libertatea schimbului cu puterile beligerante.

Rămân însă americanii susţinători vechii teorii a libertăţii mărilor. De curând Senatorul *Borah* — preşed. comisiei afacerilor streine în congresul S. U. *(„La liberté des Mers" — La Revue Mondiale 15 Febr. 1930)* şi-a afirmat respicat punctul de vedere, care e acela al întregei ţări. Inarmările navale sunt cauzate în bună parte de neînţelegerea, de echivocul din jurul libertăţii mărilor. „Un vas ieşind din portul nostru n'are nici o siguranţă că nu va fi supus unor reguli necunoscute asupra stăpânirii mărilor, fără nici o considerare la dreptul neutrilor. Comerţul cu streinatatea, perfect legitim n'are altă protecţie de cât forţa". Propune încheierea unui tratat care să asigure comerţul maritim, renunţânduse la ideea dominaţiei mărilor. Marea Britanie trebue să accepte acest lucru. „Dacă nu ne înţelegem, dacă oceanul trebue să fie un spaţiu fără legi vom şti ce trebui să facem şi nu ne vom da înapoi."

De altfel există şi în opinia publică engleza un curent puternic de realistă acceptare a parităţii cu Statele Unite şi de renunţare la vechile pretenţii de supremaţie maritimă. In Review of Reviews (Martie 1930) Lt. Comdr. J. M. Kenworthy arată însă iluzia unei absolute parităţi între St. Unite şi Anglia şi condamnă guvernul englez care refuză să discute chestiunea libertăţii mărilor din motive de politică naţională.

E necesar în primul rând să se stabilească felul în care marina va fi întrebuinţată într'un viitor război şi apoi să se discute cifre mărimii.

O. P.